

Linneuniversitetet

Kalmar Växjö

Kandidatuppsats

Det kvinnan fruktar mest hos
mannen är hans tystnad medan
det mannen fruktar mest hos
kvinnan är alla hennes ord

*En studie av kvinnligt maktanspråk inom den
isländska sagalitteraturen*

Författare: Tim Andersson
Handledare: Johan Adetorp
Examinator: Torsten Löfstedt
Termin: VT14
Ämne: Religionsvetenskap
Nivå: Grundnivå
Kurskod: GI1203

Abstract

My aim in this essay is to identify and explain the claims to power that women possessed and were able to wield over other individuals by examining women as a instigators of violence in the Icelandic saga literature. I sought to build upon the previous research on women's representation in the saga literature by further identifying and explaining the power of women. By using qualitative narrative analysis with an approach closely related to content analysis, I searched six Icelandic sagas of different character and featured the identified intrigues in a summary manner. The questions referred to the material are:

- Which expressions show that women's actions are a founding reason for men to engage in violence can be found in the material?
- How do the female actors exercise power in Old Norse literature?

In the light of works by Margaret Clunies Ross, Gro Steinlands, Birgit Sawyers and Jóhanna Katrín Fríðriksdóttir and descriptions of women in the Viking Age context with the Norse religion combined with the theoretical starting points from John RP French, Bertram Raven and Sylvia Walby I have answered the questions of the study. The female characters' claims to power found in the literature were found to be verbally based, in accordance with previous research, and therefore found in social interactions with other individuals.

The result shows that women's power is established in five different power bases: reward, coercive, legitimate, reference and expertise, where coercion and expertise were the most prominent and frequently reproduced forms of power in the material. The descriptions of the woman's claims to power can demonstrate (1) that the woman had a powerful position in the Viking Age context, (2) highlighted as a cause of disorder which man must sort out - and then appears as the sovereign, (3) a Christian tendency and function as propaganda against paganism. But one of the most interesting and important aspects that this study highlights is that women's actions can be seen as destructive as they are a leading cause of violence in many cases, but the women do not always do this in pure malice, although malice may be present in some intrigue. Several women seem to have a constructive motive as they often want the family to escape the shame and instead perform great deeds which generate honor - which is the moral system that is found in paganism. By understanding women's motives in this way, one can understand that they want to achieve good even if it sometimes requires violent actions. These actions can also be viewed differently than in our modern societies which are characterized by a different mentality towards violence than was the case in Viking society.

Keywords

Kvinnor
Maktanspråk
Social interaktion
Isländska sagor
Fornnordisk kultur
Vikingatiden

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
1.2 Tidigare forskning	1
1.2.1 Motsättningar och strukturer inom fornnordisk kultur	1
1.2.2 Kvinnliga karaktärer och makt inom fornnordisk litteratur	2
1.2.3 Utgångspunkt i förhållande till tidigare forskning	4
1.3 Bakgrund	4
1.3.1 Nordens kvinnor under vikingatiden mellan 850–1050 e. Kr	5
1.3.2 Nordens kvinnor under och efter kristnandet omkring 1000 e. Kr	6
1.3.3 Vikingatidens motsättningar och strukturer inom mytologi och samhälle	7
1.3.4 Kvinnlig maktutövning	8
1.4 Teoretiska utgångspunkter	9
1.4.1 Makt som fenomen samt legitimering	9
1.4.2 Patriarkatets systematik och funktion	11
1.4.3 Teorikritik	11
2 Material och Metod	13
2.1 Material	13
2.1.1 Presentation av material	13
2.1.2 Källkritik	14
2.2 Metodologiska begrepp	14
2.2.1 Narrativ	14
2.2.2 Orsak till våld	15
2.3 Metodiskt genomförande	15
2.4 Metoddiskussion	16
2.4.1 Validitet och Reliabilitet	16
2.4.2 Metodkritik	17
3 Resultat och analys	18
3.1 Resultatredovisning – Belöningsmakt	18
3.1.1 Resultat	18
3.1.2 Analys av belöningsmakt	19
3.2 Resultatredovisning – Tvångsmakt	20
3.2.1 Resultat	20
3.2.2 Analys av tvångsmakt	23
3.3 Resultatredovisning – Legitimitetsmakt	25
3.3.1 Resultat	25
3.3.2 Analys av legitimitetsmakt	26
3.4 Resultatredovisning - Referensmakt	26
3.4.1 Resultat	27

3.4.2 <i>Analys av referensmakt</i>	27
3.5 Resultatredovisning - Expertmakt	28
3.5.1 <i>Resultat</i>	28
3.5.2 <i>Analys av expertmakt</i>	29
4 Avslutning	31
4.1 Slutsatser	31
4.2 Sammanfattning	33
4.3 Avslutande ord	33
5 Referenser	I
5.1 Litterära verk	I
5.2 Elektroniska källor	II

1 Inledning

’Det finns ingen klokare kvinna än du i världen, och ge mig ännu fler visa råd.’ Hon svarade: ’Det står mig fritt att göra som du vill och ge dig nyttiga råd som du kan följa och som gör dig kunnig.’¹

Citatet är ett samtal mellan valkyrian Brynhild och hjälten Sigurd Fafnesbane i Völsungasagan. Sigurd söker livsvisdom efter att han har uppväckt Brynhild ur en magisk sömn tillfogad henne av Oden för att hon i strid mellan två kungar givit seger åt den kung som inte utlovats vinst utav Oden.²

Även om den fornnordiska kulturen anses ha varit patriarkalt styrd och då dominerad av män har studier av den fornnordiska litteraturen visat att kvinnor hade en erkänt mäktig position. Detta styrks enligt citatet ovan då mannen står i en underlägsen position under kvinnan som uttryckligen är fri att göra som hon vill då han söker hennes råd. Jag står därför frågande till om mannens makt alltid står över kvinnans i de texter som beskriver Norden under vikingatiden som varade mellan år 850 till 1050 e. Kr, med dess fornnordiska religion. Därför avser jag att undersöka om männens våldshandlingar kan vara orsakade av kvinnans maktutövande och då hur detta maktanspråk gestaltas inom den isländska sagalitteraturen.

1.1 Syfte och frågeställningar

I denna studie avser jag att i litteratur som beskriver vikingatidens samhälle samt den fornnordiska religionen, identifiera mönster och strukturer som relaterar till kvinnornas maktutövande. Detta för att synkront jämföra de olika litterära verkens redogörelser och på så sätt påvisa en samstämmighet eller motbevisa tesen om kvinnans maktanspråk över män.

Frågor som ställs till materialet för att besvara syftet är:

- Vilka yttranden påvisar att kvinnans handlingar står som grundande orsak för män till att bedriva våld återfinns i materialet?
- Hur utövar de kvinnliga aktörerna sin makt för att driva igenom sin vilja inom den fornnordiska litteraturen?

1.2 Tidigare forskning

I detta avsnitt presenterar jag tidigare forskning kring kvinnor, makt och litteratur inom den fornnordiska kulturen. I avsnitt 1.2.1. presenteras de motsättningar och strukturer som existerar inom den fornnordiska kontexten och hur denna kan tolkas. De kvinnliga karaktärerna och deras makt redogörs för i avsnitt 1.2.2. för att slutligen i avsnitt 1.2.3. presentera min egen utgångspunkt utefter den presenterade forskningen.

1.2.1 Motsättningar och strukturer inom fornnordisk kultur

Att förklara de tankar och föreställningar som återfinns inom den fornnordiska mytologin som en spegling av det fornnordiska samhället och samband mellan tidiga kulturer har en del forskning inriktat sig på. Georges Dumézil är en strukturalistisk religionshistoriker och komparatist som är känd för sitt trefunktionalitetssystem där en härskarhierarki genom tre olika funktionstyper återfinns. Dumézil har varit en stor influens inom den indoeuropeiska forskningen med sina intressanta, om än idag något

---

¹ Inge Knutsson. *Völsungasagan*. Lund: Studentlitteratur, 1991, s. 93

² Knutsson. *Völsungasagan*, 1991, s. 87ff

föråldrade och inaktuella, idéer och teorier.³ Litteraturvetaren Margaret Clunies Ross publicerade år 1998 sin monografi *Hedniska ekon: myt och samhälle i fornnordisk litteratur* där hon analyserar fornnordens mytologi. Det hon kommer fram till är främst att den fornnordiska mytologins världsbild utgörs av binära motsättningar och då innehåller en mängd olika motsatspar. Dessa motsatspar som diskuteras utgörs av det som tillräknas som manligt – kvinnligt och vidare hur motsatsbilderna av vad som är manligt har knutits till kulturen medan det som är kvinnligt har knutits till naturen.⁴

Även andra strukturalistiska tankar kring mytologin såsom klasser och hierarkier diskuteras i avseende att likna mytologin som en spegelbild av samhället. Här ingår de tydligt differentierade klasserna asar, vaner och jättar, där det råder strikta regler angående partnerskap och sexuella förbindelser. Asarna är de enda som får äkta asynjorna och ha äktenskapliga förbindelser med dessa. Vanerna och jättarna får dock äkta och ha samröre med varandra. Asarna får dock ha samröre med jättinnorna i form av frilloförhållanden. På så sätt är asarnas släkte det som utmärks av suveränitet – då de har befogenhet till det som andra inte har och kan undgå regler som begränsar andra.⁵

Det tydliggörs även att det är den manliga sidan som dominerar den fornnordiska tankestrukturen genom de olika släktskapsrelationerna samt förnekelserna av dessa som återfinns i myterna. Den kvinnliga släktsidan erkänns inte lika tungt släktskap som den manliga. Att ha en jättinna till moder men en av asarna som fader gör att barnet får en högre status än om förhållandet varit tvärtemot.⁶

Religionshistorikern Gro Steinsland förklarar en mängd olika områden inom den fornnordiska religionen, mer känd som norrön religion. I sitt verk *Fornnordisk religion* introduceras läsaren till själva ämnesområdet kring själva definitionen av begreppet fornnordisk religion som definieras avseende datering, källor och influenser. Steinsland presenterar och förklarar mytologin med de berättelser och väsen. Hon tar även upp kulten med dess riter och handlingar för att i slutet av verket fokusera på vikingatidens samhälle och den förändring som skedde vid Nordens kristnande. Även samhällets kulturella värderingar och kvinnans roll inom detta system som en jämlike till mannen på många sätt – främst genom sin bestämmanderätt i gården men även som den påminnande faktorn för moralsynen.⁷

1.2.2 Kvinnliga karaktärer och makt inom fornnordisk litteratur

En hel del forskning har bedrivits kring den isländska litteraturen med deras karaktärer. Jóhanna Katrín Friðriksdóttir har undersökt kvinnliga karaktärer och deras makt inom den isländska sagalitteraturen, framförallt i sin doktorsavhandling *Women in Old Norse literature: bodies, words and power* år 2010 som ligger till grund för den monografi som publicerades med samma titel, år 2013. Hennes fokus var att genomföra en storskalig forskning med en stor mängd material, då många tidigare studier som fokuserat på samma område varit av mindre skala och där med inte kunnat uttala sig särskilt väl kring resultatens giltighet.⁸

---

³ Gro Steinsland. *Fornnordisk religion*. Stockholm: Natur och Kultur, 2007, s. 85f

⁴ Margaret Clunies Ross. *Hedniska ekon – myt och samhälle i fornnordisk litteratur*. Gråbo: Anthropolos, 1998, s. 100, 279

⁵ Clunies Ross. *Hedniska ekon – myt och samhälle i fornnordisk litteratur*, 1998, s. 52, 57-60, 108-110, 112-116, 118, 120-121, 123-124, 130-131, 144, 149, 151, 174, 178, 199, 217-218, 225-226, 237, 244,

⁶ Ibid, s. 60-70, 73, 109-110, 120, 128, 179, 199, 228, 251-252, 255-256, 276-278

⁷ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 413ff, 423f

⁸ Jóhanna Katrín Friðriksdóttir. *Women in Old Norse literature – bodies, words and power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013, s.1f, 135

Friðriksdóttir påvisar att det finns många olika typer av kvinnliga karaktärer inom denna litteratur. Många av dessa är mäktiga, viljestarka, stolta och obevekliga i fråga om sin heder. Vilket avviker från den typiskt stereotypa uppfattningen om kvinnan i den isländska-medeltida kontexten där kvinnan är mer bunden inom sin sociala roll och plats inom samhället.⁹ Hon förklarar även att de olika kvinnliga karaktärerna i litteraturen kan verka och manövrera såväl inom som utanför sin traditionella sociala roll – vilken är given till dem genom den hegemonistiska sociala ordningen. Därmed har dessa kvinnor kunnat försvaga dessa traditionella roller utan att bli negativt utpekade, med det enda villkoret om att sagans hjälte eller protagonist ska dra vinning från dessa kvinnors handlingar. De kvinnliga karaktärerna har på så sätt, enligt Friðriksdóttir, kunnat motsätta sig de fastställda och stela klassificeringarna som cirkulerat i samhället, samt skapat en samling av karaktärer vilka alla är utmärkta genom olika maktreglerande faktorer såsom social position, etnicitet, ekonomiska ärenden eller sexuellt beteende.¹⁰

Friðriksdóttir har även identifierat hur kvinnans maktutövning genomförs. Framförallt sker detta genom verbala handlingar eller magi, även om en del kvinnor även kan bevisa sin fysiska förmåga i maktutmanande situationer. Denna maktegenskap som kvinnan faktiskt äger påvisar mannens maktlöshet enligt Friðriksdóttir, då kvinnan genom sina handlingar kan driva igenom såväl sin egen som andras agendor, ofta för att uppnå en egen fördel.¹¹

Språkforskaren Siân Grønlie resonerar kring en genuskamp i isländska sagor med slutsatsen om att konverteringen till kristendomen kan representeras som en kamp mellan könen där kvinnor konsekvent är de som motsätter sig och är uteslutna från de kristna idealen som männen villigt tog till sig i sin artikel ”NO LONGER MALE AND FEMALE’: REDEEMING WOMEN IN THE ICELANDIC CONVERSION NARRATIVES” publicerad år 2006. En maktkamp manifesterad genom att hedniskt troende kvinnliga karaktärer försöker att övertala och omvända kristna manliga karaktärer genom att påtala asagudarnas suveränitet över den kristna guden då denne beskrivs som fegare, fysiskt svagare och mindre benägen till att bedriva våld. Detta är inte en kamp mellan gudarna på en mytologisk nivå utan mellan mänskliga individer där religionen projiceras genom mänskliga handlingar – en våldsamt hedning mot en besinnad kristen blir enligt vikingatidens gamla mått mätt mer manlig och då även mer suverän och överlägsen. En anledning till denna uppdelning mellan kvinnor och män, hedningar och troende kan vara att kvinnan i vikingatidens samhälle haft en väldigt begränsad plats inom den offentliga och juridiska sfären, där män dominerat och inom vilken konverteringen skedde först och snabbast. Däremot hade kvinnan en större plats inom den privata och inhemska sfären, vilken var mer resistent mot konverteringen till kristendomen såväl före som efter kristnandet. Men det som inte tidigare har uppmärksamats inom sagalitteraturen är de positiva modellerna kring kvinnan och konvertering till kristendom – vilka bekräftar kvinnans centrala roll i konverteringsprocessen då familjen och hemmet blir vaggan för Islands framtida kristna ledare.¹²

Medeltidsforskaren Gos Giselle öppnar upp diskussionen kring kvinnor inom fornnordisk litteratur för att avstyra trenden om att identifiera kvinnan som en destruktiv och våldssökande karaktär med fokus på den isländska fostbrödrasagan i sin studie

---

⁹ Friðriksdóttir. *Women in Old Norse literature – bodies, words and power*, 2013, s. 135f

¹⁰ Friðriksdóttir. *Women in Old Norse literature – bodies, words and power*, 2013, s. 76f, 104f, 130-133

¹¹ Friðriksdóttir. *Women in Old Norse literature – bodies, words and power*, 2013, s. 44

¹² Siân Grønlie. ‘NO LONGER MALE AND FEMALE’: REDEEMING WOMEN IN THE ICELANDIC CONVERSION NARRATIVES’, 2006, s. 293f, 309f

”Women as a Source of heilræði, 'sound counsel': Social Mediation and Community Integration in Fóstbroeðra Saga” publicerad år 2009. Inom denna saga återfinns en mer konstruktiv attityd från kvinnor som genom sina råd försöker att avvärja våld, förespråka ett bra socialt beteende och främja en råttådighet inom samhällets gemenskap. Kvinnans roll som beskrivs genom sagans kvinnliga karaktärer är inte begränsade inom enbart denna saga utan paralleller kan dras mellan andra sagor då samma kvinnliga karaktärer återges inom dessa.¹³

Språkforskaren Paul S. Langeslag diskuterar de två kvinnogestalter som återfinns i drömmarna hos Gisle i Gisle Surssons Saga i sin artikel ”The Dream Women of Gisla saga” publicerad år 2009. Det är omstritt om de två kvinnornas exakta karaktär genom deras representationer genom både vers och prosa men det som framkommer är en dualistisk syn på livet efter döden i texten som ett kristet budskap framställt genom en folkspråklig tradition. Det förekommer flera referenser av en tidig skandinavisk tradition med moraliska övertoner vilket ger kontrasten mellan de två kvinnorna en distinkt kristen funktion. På så sätt påminner texten med sitt budskap om medeltidens kristna visionär-litteratur.¹⁴

1.2.3 Utgångspunkt i förhållande till tidigare forskning

Den tidigare forskning som har bedrivits inom området framställer och förklarar föreställningen om kvinnans mäktiga position inom den litteratur som beskriver vikingatidens samhälle med dess fornnordiska religion. Kvinnans egenskaper återges som sammanbundna med det naturliga, och då även en motsats till det kulturella och manliga – vilket är en genomgående struktur i den fornnordiska mytologin samt sagalitteraturen. Detta kan ha och göra med kvinnans begränsade plats inom den tidigt konverterade offentliga sfären, eller också som av forskningen framhävs, en kristen tolkning och framställning av en tidigare kultur beskriven i termer av en moralisk dualism. Kvinnan framställs även i många avseenden som mäktig och då vanligast genom sin verbala samt magiska kraft.

Främst med utgångspunkt i den kvinnoforskning som Friðriksdóttir genomfört där kvinnans makt typologiseras, avser jag att vidare undersöka mönstret om hur kvinnan grundar sitt maktanspråk över andra aktörer för att få bidra till en större förståelse kring kvinnans sociala position inom vikingatidens kulturella kontext.

1.3 Bakgrund

För att underlätta förståelsen av empirin i resultatdelen presenteras i detta kapitel information som beskriver kvinnans ställning inom samhället under vikingatiden och det tidiga kristnandet. I avsnitt 1.3.1. behandlas relevant information kring kvinnan under vikingatiden mellan ca 850–1050 e. Kr vilket är den tid som råder i en stor del av materialets skildringar. Under avsnitt 1.3.2. behandlas information kring kvinnan inom det tidigt kristna nordiska samhället runt 1000 e. Kr., den tid i vilken materialet nertecknades och därav kan ha en tendens av. I avsnitt 1.3.3. presenteras den fornnordiska mytologin utifrån ett fokus på de strukturer och hierarkier som påtalar en tankevärld uppbyggd av motsatser som kan skildra tankesättet kring manlig och kvinnligt under den rådande kontexten. Slutligen redogörs fenomenet makt som tillskrivits kvinnan inom den fornnordiska kulturen i avsnitt 1.3.4. med en överblick över kvinnans maktposition och roll.

---

¹³ Gos Giselle. ‘Women as a Source of heilræði, 'sound counsel': Social Mediation and Community Integration in Fóstbroeðra saga’, 2009, s. 281f, 300

¹⁴ Paul S. Langslag. ‘The Dream Women of Gisla saga’, 2009, s. 47f, 68f

1.3.1 Nordens kvinnor under vikingatiden mellan 850–1050 e. Kr

Det fornnordiska samhället var manligt dominerat. Men att ett patrilineärt släktskapssystem, där kvinnan vid giftermål antas ha lämnat sin egen ätt för att tillhöra mannens och då förlora sin arvsrätt, skulle råda under vikingatiden är inte helt troligt eftersom kvinnan och mannen vid en förening bildade en egen ny familj, där deras barn hade bestämda ekonomiska rättigheter. Mycket talar även för att kvinnan hade en del av ägandet i det gemensamma boendet samt att hon hade en stark position inom familjen.¹⁵

Det patriarkala könsmonstret grundar sig främst i att husbonden var familjens överhuvud och representant utåt sett – speciellt genom att han var den sön förde familjens talan på tinget. Gården styrdes dock gemensamt av husbonden och husfrun och mannen hade inte bestämmanderätt över kvinnornas arbetsområden – det arbete som skedde innanför huströskeln. Kvinnans största auktoritetssymbol var att hon var innehavare av gårdens nycklar och står som parallell till mannens vapen.¹⁶ Kvinnan stod alltså inte passivt utanför sin manliga partner, utan hade sina rättigheter samt befogenheter genom sin roll. Denna uppfattning framkommer till viss del genom de lagar och bestämmelser, i form av lagtexter och juridiska dokument, som har återfunnits som tillskriver kvinnan en del rättigheter och viss status. Kvinnan hade visserligen en något mer begränsad arvsrätt än mannen eftersom söner exempelvis stod högre i rangordning än vad döttrar gjorde. Däremot stod döttrar högre i rangordning till arvsrätt än vad andra manliga och mer avlägsna släktingar exempelvis farbröder eller kusiner gjorde.¹⁷

Rent juridiskt var det enbart änkor som hade full myndighet och bestämmanderätt över sitt egna liv och sin egen egendom. Den ogifta kvinnan stod under sina manliga släktingars bestämmande och den gifta kvinnan stod under sin make i de offentliga instanserna.¹⁸ Därmed stod kvinnan inte alltid i bakgrunden till manliga individer, utan var enligt lag tillräknad som av högre rang i vissa avseenden. Arvslagar var i många avseenden till lags för kvinnor exempelvis genom att kvinnan hade rätt till sitt fädernearv – då hon ärver sin egen fader. Änkefruar hade rättigheten till att ärva sina egna barn och då därigenom sin makes mark och egendom, vilken genom lagstiftning om bakarv tillföll henne.¹⁹ Arvslagarna var dock inte helt unisona, utan var individuellt anpassade mellan Skandinaviens olika delar och områden. På en del håll var kvinnan längre ner i arvsordningen och i andra stod hon högre eller till och med jämlik med sina manliga motsvarigheter som då kunde ärva tillsammans – döttrar med söner, systrar med bröder.²⁰

Äktenskapet som institutionell parbildning existerade främst i de högre sociala skikten och rörde då viktiga ekonomiska förhandlingar samt politiska allianser. Det som ofta togs i beaktande av sådana föreningar var att kvinnan och mannen skulle vara jämlika gällande social och ekonomisk ställning. Utanför det formella äktenskapet återfinns den mer informella parbildningen, s.k. frilloförhållanden. Inom dessa förhållanden hade inte de inblandade parterna några rättsliga kontrakt mellan sig – därav inget som lagligt band ihop dem. De var alltså frivilliga och fria förhållanden, men var

---

¹⁵ Birgit Sawyer. *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien*. Skara: Viktoria Bokförlag, 1992, s. 34f, 38

¹⁶ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 413f

¹⁷ Sawyer. *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien*, 1992, s.35

¹⁸ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 414

¹⁹ Sawyer. *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien*, 1992, s.35f

²⁰ *Ibid*, s.37

ändå varaktiga och byggde framförallt på en ömsesidig överenskommelse – så länge kvinnan var fri.²¹

Mannen var ofta den som tog initiativet till giftermål och förhandlade, samt gav gåvor till kvinnans giftoman, vilket oftast var fadern, annars den närmsta manliga släktingen. Äktenskapet fullbordades genom en sängledning som symboliserade båda makarnas förening och jämbördighet. Kvinnan erhöll sin giftorätt- vilket vanligen var ungefär en tredjedel av boet.²² Kvinnans egendom utgjordes primärt av den hemgift som kvinnan fick med sig till sin nya familj från sin egen släkt, men även brudgåvan, vilket var en gåva till bruden från brudgummen och hans släkt.²³ Om äktenskapet varit av ömsesidig överenskommelse mellan man och kvinna, rov, gåva eller köp är svårt att till fullo fastställa eftersom det berättas om både brudköp som ren handel medan det även finns de berättelser som styrker den andra uppfattningen om att kvinnan kunde styra i valet av sin make. Men att en uppgörelse var vanligt förekommande vid giftermål kan styrkas genom många av de berättande källorna i form av släkthistorier där många manliga uppvaktningar börjat hos kvinnans fader i form av gåvor eller andra ekonomiska överenskommelser.²⁴

Om någon av makarna ville ta ut skilsmässa var detta en relativt enkel process för båda parter då man inkallar vittnen vilka man förklarar sig som skild inför. Orsakerna kunde variera men utgjordes oftast av ekonomiska skäl, verbala eller fysiska kränkningar eller att samlivet inte var tillfredställande. Därefter utreddes egendomsförhållandena där kvinnan hade rättighet till den egendom som hon tog med sig in i äktenskapet, hemgiften. Var skilsmässan beroende på mannens felaktighet kunde även brudgåvan tillfalla kvinnan genom skilsmässan.²⁵

Det förekom inom den fornnordiska kulturen en stor respekt för äldre kvinnor – kvinnans status verkade öka med åldern då de ofta begravdes rikare än de män som dött inom samma åldersspann. Även de föreställningar som återfinns inom de olika Eddadikterna angående kunskap som spådomskonst (det förgångna, fördolda och framtida), skriv- och skaldekonst samt magi förknippas med kvinnliga väsen inom mytologin med äldre kvinnor som traditionsbärare.²⁶

1.3.2 Nordens kvinnor under och efter kristnandet omkring 1000 e. Kr

Kristendomens intåg förändrade en del i kvinnans roll och situation. Främst genom att kyrkan krävde ett giltigt äktenskap för samlevnad mellan män och kvinnor. Därav utfärdades hävdäktenskap av kyrkan på de informella frilloförhållanden som existerade under denna tid. Dessa förhållanden blev då inte längre något kontraktsfritt samtycke mellan de båda parterna, utan ett fast och ouplösligt äktenskap – i och med att skilsmässa inte godkändes av den kristna kyrkan. Samröre utanför äktenskapet mellan män och kvinnor räknades som synd enligt kristendomen och äktenskap med närbesläktade, inom 7:e och längre fram 4:e ledet, räknades som ogiltiga. Äktenskap kunde dock annulleras om det framgick att äktenskapet aldrig fullbordats.²⁷ För kvinnans del innebar detta en hel del rättigheter. Främst genom att de blev lagligt bundna till den manliga partnern och då också berättigade till arv.

---

²¹ Ibid, s. 38f

²² Ibid, s. 45

²³ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 372

²⁴ Lars Lönnroth. *Njals saga*. Lund: Atlantis AB, 2006, s. 25f, 42f, 52f, 87f

²⁵ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 418f

²⁶ Sawyer. *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien*, 1992, s. 72f

²⁷ Ibid, s. 40f, 44f

Männen var inte längre berättigade att ha ett flertal förhållanden, utan fick begränsa sig till en partner. Kristendomen medförde även en hel del andra bestämmelser till kvinnans fördel. Framförallt det frivilliga samtycke, vilket var ett krav, till att ingå i ett äktenskap som ett av villkoren för att föreningen skulle godkännas och giltigförklaras av kyrkan. Kvinnans vilja skulle därav respekteras i val av partner och hon skulle inte tvingas in i ett äktenskap hon inte önskade. Men med detta anspråk på frihet medföljde även en hel del konsekvenser för kvinnornas del. Exempelvis kunde döttrar förklaras arvlösa för att fadern ogillade valet av make och inte ville att sin egendom i slutändan skulle tillfalla dennes sida. Döttrar kunde bli bortlovade vid väldigt ung ålder för att de inte skulle kunna säga emot faderns vilja i val av partner, vilket var vanligt vid förening av politiska ändamål i form av mäktiga allianser. Om kvinnan dock valt att bli nunna kunde hon enligt lag aldrig bli tvingad in i ett äktenskap.²⁸

1.3.3 Vikingatidens motsättningar och strukturer inom mytologi och samhälle

Det är tydligt att det existerat en dualism inom den fornnordiska mytologin då gudsätten är uppdelad i två signifikanta släkter. Dessa två är asarna och vanerna; vilka båda har olika funktionella beskrivningar och karaktärer. Asarna är av den suveräna ätten som är styrande och upprätthållare av den kosmiska ordningen, medan vanerna är nära ihopkopplade med den närande funktionen såsom fred, välfärd, jordbruk, fiske, rikedom och fruktbarhet.²⁹ Det som är en viktig del av strukturen inom mytologin är att gudarna inte på något sätt är egenmäktiga, utan att de står i beroende till andra makter och då framförallt mellan dessa. Det är i ett samspel mellan de olika väsenden som ordningen upprätthålls eller faller.³⁰

I den hierarkiska strukturen inom mytologin står asar högre än vaner, män står högre än kvinnor och äldre står högre än yngre. Strukturen inom den fornnordiska föreställningsvärlden är till stor del uppbyggd av motsatspar som på olika sätt förklarar och legitimerar en världsbild. Dessa motsatspar utgår ifrån begreppen natur – kultur, kvinnligt – manligt samt oordning – ordning. Vilka många föreställningar och grupperingar utgår ifrån och där man direkt ser en tendens av manlig dominans.³¹

Det återfinns en klasstruktur inom den fornnordiska mytologin som utgår ifrån att kategorisera olika väsen och varelser till olika geografiska delar av världen, olika sociala begränsningar och tillhörigheter.³² Världsbilden utgörs av tre huvuddelar – Asgård, gudarnas hem och världens mittpunkt; Midgård, människornas hem beläget runt gudarnas domän; samt Utgård; jättarnas och vidundrens hem som ligger utanför människornas gränser. Det blir då tydligt att se styrkeförhållandet mellan världens karaktärer. Asarna och deras världsordning i motpol med jättarna och deras kaotiska makter, människan befinner sig mitt i mellan dessa i en ständig kraftspänning.³³ Gudar och människor har en central position i de mytologiska berättelserna – vilka är karaktärer man lätt identifierar sig med. Jättar och fasansfulla varelser är belagda i Utgård, på ett gediget avstånd från gudarna. Dessa varelser är mer sammankopplade med naturen med dess egenskaper och krafter, vilka i för stort omfång är gudarna övermäktiga. Det återfinns en hel del sociala restriktioner mellan de tre olika huvudklasserna asar, vaner och jättar. – Asarna påvisas med stor suveränitet och dominans; de är de enda som får ha äktenskapliga förhållanden inom gruppen asar, även

---

²⁸ Ibid, s. 46ff, 50

²⁹ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 146f, 155f

³⁰ Ibid, s. 151f

³¹ Clunies Ross. *Hedniska ekon – myt och samhälle i fornnordisk litteratur*, 1998, s. 51f, 98-102

³² Ibid, s. 57f, 61ff, 74f

³³ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 104f

om de genom myterna har många sexuella förbindelser och förhållanden med jättinnor. Jättarna åtrådde gudinnorna och jättinnorna åtrådde asarna – även om de rent socialt hindrades från att ha samröre med dessa.³⁴ Vanerna står som mellanting i delningen av asar och jättar, där de intar sin underlägsna position under asarna genom att de släpper sin incestuösa tradition och accepterar jättar som sina partners – vanen Njord med jättinnan Skade och vanen Frej med jättinnan Gerd. Dock återges det ingenstans att jättar har åtagit sig en vanakvinna till fru – jättar hade inte rätt att äkta vaner.³⁵ Asaätten härstammar dock ifrån jätterasen, genom att asarna framavlades av Bor och jättinnan Besla – släktskap med Ymer, urjätten som världen skapades av genom asarna Oden, Vile och Ve och deras dråp samt lemlästning av honom. Viktigt att poängtera här är att Asaättens anmoder var jättinna medan deras anfader inte tillhörde jättarna – vilket styrker ett patrilineärt släktskapssystem då asarna tydligt distanserar sig från släktskap med jättarnas ätt.³⁶ Dock står asarna i beroende till jättarna, då de innehar kunskap och ägodelar som gudarna behöver. Några exempel på detta är Ymer som blev världens byggmaterial, Midgårdsormen som håller ihop världen och runkonsten som Oden fick från jätten Boltorn.³⁷

Vikingetidens moralsystem präglades av ett synsätt på ära och skam som motsatser till varandra. Dessa begrepp påverkades av den enskilde, men kunde drabba en hel släkt – där med framkommer det gemensamma ansvaret inom slakten till att upprätthålla balansen i det sociala samhället. Kvinnans roll återkommer som den påminnande funktionen om att ära ska återupprättas och eftersträvas för de manliga aktörerna. Vilket tillskriver kvinnan en maktposition där hon kan påverka sina närstående genom att åkalla jakt på ära för familjens bästa – vilket kan skicka makar, söner eller andra släktingar i döden. Äran var rättesnöret man handlade efter för att uppnå och skammen var den konsekvens man fruktade för att dra över sig själv och sin släkt. Människan står själv för den slutliga domen genom ansamlandet av ära och skam – vilket förändrades genom kristendomen då Gud övertog människans bestämmande av den slutgiltiga domen efter döden.³⁸

1.3.4 Kvinnlig maktutövning

Kvinnlig makt manifesteras vanligtvis genom magiska och verbala handlingar inom sagalitteraturen. De verbala handlingarna kan bestå i kloka eller visa ord i form av råd samt genom diverse inspirerande eller förnedrande tal till en manlig aktör – vilka tillslut driver igenom den handling som kvinnan vill få genomförd. Dessa tal kan även ha en fredsskapande och då konstruktiv effekt. Detta då genom att den kvinnliga aktören värnar om den manliga aktören genom att ge råd, idéer samt inspiration till dess egen agenda – vilken inte kan uppfyllas om denne stupar i våldsamma strider eller utmaningar.³⁹ Den mest framträdande magiska företeelsen kopplat till kvinnan är sejden. Denna magiska konst utgår från att skada andra genom att i ett transliktande tillstånd förvrida och påverka en individs sinnelag eller genom att lägga en förbannelse. Man tror att ordet sejd är i likhet med betydelsen att sjunga med en hög och gäll stämma – vilket kan verka skrämmande på omgivningen. Det var en högst kvinnlig sysselsättning och förmåga vilken då betraktades som omanlig att utföra negativt på

---

³⁴ Clunies Ross. *Hedniska ekon – myt och samhälle i fornnordisk litteratur*, 1998, s. 115f, 118, 130

³⁵ Ibid, s. 108, 115, 118

³⁶ Ibid, s. 67, 114f

³⁷ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 152

³⁸ Ibid, s. 423f

³⁹ Friðriksdóttir. *Women in old Norse literature – bodies, words and power*, 2013, s. 15ff, 21, 44

män som utförde magin. Den främsta karaktären inom mytologin i sejdkonsten är gudinnan Freja (Gullveig eller Heid) som lär ut denna magi till Oden. Sejden användes flitigt i kriget mellan vaner och asar vilken återfinns i myten valans spådom.⁴⁰

Annan magi ofta kopplad till kvinnor är spådomskonst och siande om öden. Detta var en konst av stor nytta vilka de kvinnor som kunde bemästra dessa företeelser benämns som völvor eller nornor – vilka har förmåga att se in i framtiden.⁴¹

1.4 Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt presenteras de teoretiska utgångspunkter som kommer att användas för att analysera studiens resultat. I avsnitt 1.4.1. förklaras maktbegreppet genom John R. P. French och Bertram Ravens maktdefinition och maktbasteori för att kunna identifiera och förklara kvinnliga aktörers maktanspråk över andra samt för att förklara hur detta maktanspråk åberopar sin giltighet och styrka för att driva igenom den kvinnliga aktörens vilja. I avsnitt 1.4.2. redogörs Sylvia Walbys patriarkatsteori som kommer att användas för att polarisera det kvinnliga maktutövandet mot en patriarkalt styrd och dominerad kontext.

1.4.1 Makt som fenomen samt legitimering

För att identifiera och analysera maktaspekten i mitt material har jag i min studie använt psykologiprofessorerna John R. P French och Bertram Ravens teori om maktfenomenet som inriktar sig på hur maktanspråket legitimeras genom olika maktbaser. French och Raven beskriver begreppet makt som en social företeelse, vilken existerar inom alla relationer mellan individer i likhet med ett styrkeförhållande. I detta styrkeförhållande existerar det en balans i alla olika sociala relationer, vilken är föränderlig. För att makt ska kunna utkrävas måste det existera en obalans – den ena sidan framstår som den starka och mer härskande medan den andra sidan framstår som mer understående eller svag. Denna makt kan variera beroende på i vilket system den utkrävs. En individ kan ha en viss makt på sitt arbete och samtidigt en annan i sitt hem men behöver inte nödvändigtvis vara lika mäktig inom båda sfärerna och kan därmed inte utkräva lika stor bestämmanderätt inom de olika hierarkierna. Makt påverkas av de särskilda överenskommelser som existerar i förhållandet mellan aktör A och B inom ett givet system.⁴²

Den första basen för maktutövande som French och Raven nämner är (1) *Reward (belöning)*, vilken baseras på aktör B:s uppfattning om att aktör A har förmågan till att kunna ge aktör B en belöning. Ju större eller mer värdefull denna belöning är för aktör B, desto mer makt har aktör A.⁴³ Här regleras ett maktutövande genom materiellt värde då kraften ligger i att B ska kunna dra någon form av ekonomisk vinning i slutändan. Nästa maktbas (2) *Coersive (tvingande)*, är i stort sett en omvänd version av föregående maktbas. Tvånget utgår från aktör B:s uppfattning om att aktör A har förmågan till att utfärda någon form av straff till aktör B. Makten grundas alltså i att aktör A skapar en så stor negativ påverkan över aktör B, så att denne inte ska våga neka till aktör A:s vilja. Ju mer rädsla eller negativ effekt aktör A kan åstadkomma över aktör B, desto större är makten.⁴⁴ Den största skilljepunkten för dessa två maktbaser är att maktanspråk genom belöning ses som positivt för båda sidor, då både aktör A och aktör B drar vinning på

---

⁴⁰ Clunies Ross. *Hedniska ekon – myt och samhälle i fornnordisk litteratur*, 1998, s. 130, 243

⁴¹ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 275f, 283

⁴² John, R. P. French Jr & Bertram Raven. 'The bases of social power', I *Studies in social power*. Dorwin Cartwright (red.) 150-167. Ann Arbor: Michigan University, 1959, s. 152f

⁴³ French & Raven. *The bases of social power*, 1959, s. 155f

⁴⁴ *Ibid*, s. 156f

avtalet. Medan aktör B bara har att förlora i maktbas genom tvång. Antingen utför aktör B aktör A:s vilja, eller så blir aktör B straffad – aktör B har mer eller mindre inte något val, oavsett vad dennes åsikter är om saken.⁴⁵ Den tredje basen är (3) *Legitimate (berättigad)*, utgår ifrån aktör B:s uppfattning om att aktör A har en befogad rätt till att bestämma över aktör B och att aktör B är förpliktigad till att lyda aktör A. Detta är den mest komplexa maktbasen då en legitimerad makt kan vara legitim av många olika anledningar.⁴⁶ Någon form av internaliserat värde anses ligga bakom en makt som legitim – då detta maktanspråk är vedertaget av dem vilka den regerar. Dessa värderingar eller aspekter kan vara kulturbundna – då de är sanktionerade genom kulturen. Sådana värden kan vara ålder, intelligens, klass eller fysiska karaktärsdrag. Exempelvis kan, i en kultur, äldre ha en legitimerad makt över yngre, vilka ska lyda de äldre, ett kön ha en legitim makt över det andra könet, man över kvinna eller vice versa. En acceptans till det sociala systemet med dess hegemoni eller härskarhierarki måste återfinnas för att en berättigad ordning av denna sort ska kunna existera – ett system där alla vet sin plats och vilka de inte står över rent statusmässigt. Det är även nämnvärt att en legitimerad makt har sina gränser, över vilka den inte längre regerar. Makten kan vara bunden till ett specifikt område – geografiskt (kungadöme, region, land) eller liknande.⁴⁷ Den fjärde maktbasen (4) *Referent (referens)*, där makten utgår ifrån aktör B:s identifikation av aktör A:s åtråvärda egenskaper, i vilka aktör B identifierar sig eller vill identifiera sig med, då de är tilltalande för aktör B.⁴⁸ Makten inom denna bas grundas i att aktör B vill uppnå ett samröre med aktör A, då aktör B ser upp till eller känner igen sig i aktör A. Vilket möjliggör för aktör A att socialisera sina värderingar och åsikter till aktör B, vilken kommer att ta till sig och befästa dessa som sina egna. Aktör A kan således styra aktör B då denne accepterar aktör A:s världsbild och handlar i enlighet med den.⁴⁹ Den sista maktbasen (5) *Expert (specialist)*, grundar sig i aktör B:s uppfattning om aktör A:s särskilt höga kunskaper eller förmågor (expertis) inom ett visst område.⁵⁰ Makten regleras genom hur stor expertis aktör B uppfattar att aktör A har. Denna kunskapsmängd eller visdom mäts ofta mot den egna, samt mot en form av standardisering vilken ofta är kontextburen, dvs. verksam inom den omgivning eller det område där makten åberopas.⁵¹

Aktör A:s maktanspråk måste alltså utgå från en eller flera lämpliga baser av maktlegitimering för den relation som råder mellan aktör A och B för att kunna åstadkomma det önskade resultatet. Val av fel maktbas kan ha oförutsedda effekter såsom en minskning av maktanspråk hos aktör A då denne framstår som mindre trovärdig eller mäktig. Dessa olika typer av makt utgår ifrån olika baser i vilka makten hämtar sin kraft, men något som de alla har gemensamt är att ju starkare bindning till den bas makten har, desto större är makten.⁵²

Det som krävs inom social makt, oberoende vilken typ av bas makten har, är aktör B:s erkännande av en maktaspekt hos aktör A. Det är alltså aktör B:s uppfattning om aktör A:s makt som tillskriver aktör A med den makten – vilken fungerar som en typ av motivation för aktör B med att bistå till aktör A:s vilja. Det som då kan konstateras som gemensamt avseende minskning av makt, är att makten avtar vid försök av utövande

---

⁴⁵ Ibid, s. 158

⁴⁶ Ibid, s. 156, 159

⁴⁷ Ibid, s. 159ff

⁴⁸ Ibid, s. 156

⁴⁹ Ibid, s. 161ff

⁵⁰ Ibid, s. 156

⁵¹ Ibid, s. 163f

⁵² Ibid, s. 155, 165

utanför den gräns inom vilken makten regerar.⁵³ Exempelvis avtar makten hos aktör A:s inom den första maktbasen, reward, om någon form av belöning eller positivt värde inte längre kan delas ut, eller om det hos aktör B inte längre uppfattas som att en belöning av aktör A längre kan delas ut.⁵⁴ Detsamma gäller för den andra maktbasen, coercive, om det föreligger ett tvivel hos aktör B om att ett straff kommer bli eller kan bli utdelat av aktör A, kommer makten hos aktör A att minska – då makten ligger i rädslan om att ett straff kommer att bli utdelat. Den legitimerade makten kan minska genom att utövaren försöker att använda sin makt utanför den gräns där makten härskar – aktören är utanför sitt område, exempelvis en chef som försöker att bestämma över sina anställda på deras fritid, där han inte har makt genom sin chefsposition.⁵⁵ Samma sak gäller för maktbasen som består av expertis, om utövaren försöker att kräva makt utanför sitt expertisområde kommer denne att bli nekad samt mindre betrodd än tidigare – då makten är belagd inom en viss ram med gränsdragningar.⁵⁶

1.4.2 Patriarkatets systematik och funktion

Jag har i min analys av resultatet utgått ifrån sociologen Sylvia Walbys genusteori om patriarkatet som ett system för att polarisera kvinnans maktanspråk över mannen mot en patriarkalt styrd och dominerad kontext. Teorin beskrivs som ”ett system av sociala strukturer och praktiker där män dominerar, förtrycker och exploaterar kvinnor.”⁵⁷ Denna teori utgår ifrån att mannen är dominant suverän över kvinnan i ett system styrt av män som innefattar ett flertal sociala strukturer och verksamheter, samt att detta system för mannen har som funktion att kunna förtrycka och eller utnyttja kvinnan. Enligt Walby verkar patriarkatet i olika omfattning inom olika delar av samhället såsom i den privata sfären som hushållet, men även i den offentliga sfären som kulturen, arbetsplatsen och staten. Patriarkatet verkar inom olika sociala strukturer och blockerar samt förstärker varandra inom dessa på de olika nivåerna.⁵⁸

1.4.3 Teorikritik

French och Ravens maktbas-typologi är en av de mest populära och frekvent använda teorierna inom forskningsfältet om social makt och har spelat en stor roll som influens inom social- och industri-psykologi. Men en viktig och stor kritik på French och Ravens maktbas-typologi är att maktbaserna tycks sakna ett större och överrenstämmande forskningsunderlag, då utförda studier är underanalyserade eller felriktade utifrån teorin. Många studier som utförts med French och Ravens makt-typologi har begränsat den genom att enbart använda en del av den, eller omformat denna teori så pass långt att studierna inte längre kan bekräfta French och Ravens teoretiska resonemang.⁵⁹ Även om French och Ravens teori, som primärt är utarbetad för att förklara social makt inom en verksamhet som företag eller annan arbetsplats under senare delen av 1950-talet, inte till fullo kan stödjas av senare forskning, är den intressant att använda till mitt material som (1) inte behandlar teorins primära område, (2) innefattar handlingar och maktanspråk i en tid och kontext som förflöt långt innan teorin skapats. Kritik som riktar sig mot

---

⁵³ Ibid, s. 165

⁵⁴ Ibid, s. 157

⁵⁵ Ibid, s. 161

⁵⁶ Ibid, s. 164

⁵⁷ Sylvia Walby. 'Patriarkatet som system och olika strukturer', I *Teorier om patriarkatet – betydelser, begränsningar och utvecklingslinjer*. Anna G. Jónasdóttir & Gunnela Björk (red). 13-52. Örebro: Universitetet Kvinnovetenskapligt forum, 2003, s.38

⁵⁸ Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, 2003, s.39ff

⁵⁹ Podsakoff, Philip M & Schriesheim Chester A. 'Field studies of French and Raven's bases of power: Critique, reanalysis, and suggestions for future research', 1985, s. 387ff, 408f

teorins förklaringsanspråk till vår moderna tid blir således irrelevant för min studie. En intressant parallell blir att se om den kan implementeras för att analysera och förklara ett maktanspråk under vikingatiden.

Vanligt riktad kritik mot patriarkatteorier inom kvinnoforskning är att det först och främst är ett för endimensionellt begrepp som oftast enbart blir ett synonym till kvinnoförtryck. Detta blir således ensidigt och oanvändbart – då flera andra socioekonomiska faktorer och hierarkier måste tas i beaktande.⁶⁰ Därav måste begreppet patriarkat belysas och förklaras för att vara användbar i en teori. Walbys definition av patriarkat kringgår denna kritik då hennes teori innefattar ett flertal olika strukturer i vilka hon menar att patriarkatet kan ha olika anspråk och fästen.

Vidare har många genusteoretiker kritiserats för att vara ahistoriska i sina framställningar av patriarkatteorier genom att de inte fångar upp de erfarenheter som kvinnor från olika kulturer, klasser och etnicitet har,⁶¹ utan enbart uttalar sig om patriarkat, vanligtvis, som en underliggande och psykologisk företeelse där mannen vill styra över kvinnan.⁶² Annan kritik som riktas mot patriarkalteorierna är att de anses vara essentialistiska genom att de beskriver världen som att alla individer inom en kontext är identiska och likasinnade, i likhet med begreppet stereotyper.⁶³ Detta är vanligt förekommande hos radikalfeminismen som bortser från att maktrelationer alltid existerar i ett socialt sammanhang vilket gör att fenomenet är förändringsbart snarare än statiskt.⁶⁴ Även här står sig Walbys definition av patriarkatet bra då hon förankrar den sociala, och då underförstått den föränderliga, aspekten i sin förklaring.

Vanligt är också att teorierna enbart figurerar på en abstrakt förklaringsnivå vilket försvårar dess användning till att förklara historiska skeenden och begränsar därmed begreppets konkreta tillämpbarhet på verkligheten.⁶⁵ Vidare är det vanligt att man i abstrakta och icke konkreta teoretiska resonemang om patriarkat tappar fokus på individens aktiva agerande, vilket gör att man tenderar att se kvinnan som ett viljelöst, icke-agerande offer för patriarkala krafter.⁶⁶ Här är enligt mig den ömma punkten i Walbys definition, då hon på förhand valt att se kvinnan som den underlägsna och tillsynes passiva parten. Men jag undrar vad som händer då om man istället ser på kvinnan som en aktivt handlande individ som har befogenhet att handla och reagera i en social situation med vissa maktanspråk.

---

⁶⁰ Christina Carlsson, Joke Esseveld, Sara Goodman & Karin Widerberg. 'Om Patriarkat: en kritisk granskning', I *Genushistoria – En histografisk exposé*. Christina Carlsson Wetterberg & Anna Jansdotter (red.) 59-77. Lund: Studentlitteratur, 2004, s. 59f, 73ff

⁶¹ Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, 2003, s. 15

⁶² Carlsson, Esseveld, Goodman & Widerberg. *Om Patriarkat: en kritisk granskning*, 2004, s. 59f, 67f, 73ff

⁶³ Ibid, s. 60f, 73ff

⁶⁴ Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, 2003, s. 13,17, 33

⁶⁵ Carlsson, Esseveld, Goodman & Widerberg. *Om Patriarkat: en kritisk granskning*, 2004, s. 73ff

⁶⁶ Ibid, s. 67f, 74f

2 Material och Metod

I detta kapitel kommer först studiens material beskrivas under avsnitt 2.1 för att mer ingående presenteras och redogörs för under avsnitt 2.1.1 och avsnitt 2.1.2. En redogörelse för studiens grundläggande metodiska utgångspunkter narrativt samt orsak till våld presenteras i avsnitt 2.2. Vidare kommer studiens arbetsmetod och tillvägagångssätt vid sökande, framställning och presentation av resultat samt analys av detta att redogöras i avsnitt 2.3 och slutligen i avsnitt 2.4 diskuteras metodens giltighet och trovärdighet.

2.1 Material

Det material som har valts ut till att analyseras i studien är sagalitteratur främst i form av islänninga- och fornaldarsagor. Där islänningasagor ingående berättar om ätter, familjer och släkter, medan fornaldarsagorna är av en mer humoristisk karaktär i sin framställning av historiska skeenden. De sagor som jag har valt ut att granska är översättningar till svenska av olika framstående språkvetare som Hjalmar Alving, Inge Knutsson och Lars Lönnroth.

2.1.1 Presentation av material

Gisle Surssons saga är en ättesaga som skildrar släktfejder och fiendskap vid sidan om lojala vänskapsallianser och hämndaktioner. De främsta aktörerna är Gisle Sursson med sin maka Aud, Gisles bror Torkel med sin maka Asgerd samt Bork digre med sin maka Tordis som tillika är Gisles syster. Dessa sammanbinds genom en lång rad hämndaktioner i leden mellan varandra.

Grette Asmundssons saga är en saga som främst beskriver Grettes egna liv och resor. Enbart ett fåtal kvinnogestalter omnämns och de mest betydande av ondsint karaktär. Den främsta av dessa kvinnoaktörer är Turid, en amma till Torbjörn fiskekrok som hjälper honom i sitt företag med att dräpa Grette Asmundsson, vilket lyckas genom magi och list från Turid.

Eyrbyggarnas saga är en ättesaga som innehåller en mindre del av den förkristna perioden med sina huvudhändelser som utspelas kring slutet av 900-talets Island. Huvudpersonen som de flesta händelser kretsar kring är Snorre gode med en del andra släkter som Snorre har samröre med. De främsta intrigskapande aktörerna är Toraren med sin mor Geirrid och Bork med sin maka Tordis, som även är Snorre godes moder.

Laxdalingarnas saga är en ättesaga som utspelas vid en period av 1000-talets början då kristendomen lagfästas på Island. Många av sagans händelser grundas i släktskapsstrider och hämndaktioner. De mest framträdande karaktärerna är Kjartan, Bolle och Gudrun vilka alla är inblandade i den största och mest dramatiska intrigen om kärleksaffärer, lögner samt hämndaktioner. Även om Vigdis med sin make Tord också framkommer i sagan genom intriger om släktskapslojalitet.

Njals saga är en omfattande ättesaga som skildrar våldsamma släktstrider på Island under dess övergångsperiod mellan hedendom och kristendom. Vi får följa tre centrala karaktärer som den store Hrut, som kommer i kontakt och intrig med drottning Gunhild samt kvinnan Unn. Vi möter den tappre Gunnar på Lidarende med sin svekfulla och intrigskapande Hallgerd. Men framförallt berättas det om den lagkloke och framsynte Njal med sin maka Bergtora. Alla dessa karaktärer har ett samröre någon gång genom alla de konflikter som återges i sagan, varav den största konflikten leder till Gunnar på Lidarendes död genom sin maka Hallgerds förräderi.

Völsungasagan är en fornaldarsaga som bygger på hjältediktningar från den poetiska Eddan och handlar om kung Völsung och hans ättlingar genom släktfejder, blodshämnder och kamper om rikedomar i en mytisk forntid fram till ca år 500 e. Kr.

De främsta aktörerna är Völsungs barn Signy och Sigmund, hjälten Sigurd Fafnerbane med sina två kärlekar valkyrian Brynhild och Kungadottern Gudrun som också blir hans död, tillsammans med Brynhilds fosterfar Heimer och hans baneman Ake genom sin maka Grimmas illvilja.

2.1.2 Källkritik

Den största bristen i att använda de nedskrivna sagorna och mytologiska verken som en passage till att förklara vikingatiden är att de nedtecknades under medeltiden, senare än den tid som de beskriver. De flesta texter skrevs ned runt 1200-talet och vissa ännu senare – vilket påverkar deras källvärde för vikingatiden och utmarkerar denna som låg. Men ett flertal religionshistoriker har motsatt sig denna uppfattning genom att påvisa parallella fenomen i andra närliggande kulturer genom komparationsforskning.⁶⁷

Det är även viktigt att skilja på texten som föremål och texten som innehåll. En text kan avslöja en tankevärld som varit den influens och inspiration för textens författare. Dock behöver inte texten ses som ett direkt avtryck av de framställningar kring dåtiden som den beskriver – vi måste förstå texterna som en tolkning av forntiden genom de kristna medeltida författarna.⁶⁸

Sagalitteraturen har olika sanningsanspråk där fornaldarsagorna inte utgörs av en historisk verklighet utan snarare ses som myter eller 'lögnhistorier' som framställts i underhållningssyfte. Men till viss del är de av intresse för religionsforskningen då de presenterar olika mytiska mönster och idéer som kan förklara en del av den tankevärld som en gång existerade. Islänningasagorna är mer tillförlitliga för att berätta om en historisk verklighet om tiden mellan ca 850-1050 e. Kr – även om de flesta sagor är nedtecknade någon gång mellan 1000-1300 e. Kr. Här innefattas handlingar främst på Island men inte sällan finns inslag om resor till andra länder såsom Norge. Inom dessa sagor framställs mycket av den moral som rådde under denna tid, främst i form av fejden som ett centrum för att reglera ära och skam. Fortfarande måste dock tanken på att sagorna är berättelser av muntlig tradition, nertecknade i en kristen kontext långt senare än tiden som beskrivs beaktas – sagorna kan innehålla en historisk kärna, där med inte sagt att vartenda ord eller handling bör tas för att vara sanningsenliga.⁶⁹

2.2 Metodologiska begrepp

2.2.1 Narrativ

Den syn på *narrativ* som jag använt mig av i denna studie är en sammanblandning av två olika forskarperspektiv. Det är en förening av litteraturteoretikern Gerard Genettes samt forskarna Onega och Landas syn på narrativ. Genette har en strukturalistisk syn på narrativ, vilket beskrivs som verbala eller skrivna berättande uttalanden som åtar sig att återge en handling eller flera händelser. Fokus ligger här på att identifiera ordens syntax (satslära) där ord (språkligt enskilda enheter) tillsammans bildar meningar (mer komplexa strukturer). Medan Onega och Landas syn på narrativ är mer åt den tolkande traditionen, narrativ enligt deras perspektiv är den semiotiska representationen av en hel handlingsserie – vilken är meningsfullt sammankopplad på ett tidsbestämt och orsak-relaterat sätt.⁷⁰ Jag kommer därav i denna studie att använda begreppet narrativ som en benämning på en *orsakskedja*. D.v.s. ett antal handlingar som i ett sammankopplat

---

⁶⁷ Steinsland. *Formnordisk religion*, 2007, s. 36f

⁶⁸ Ibid, s. 37f

⁶⁹ Ibid, s. 64ff

⁷⁰ Wendy Patterson. 'Narratives of events: Labovian narrative analysis and its limitations'. I *Doing Narrative Research*. Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou (red), 22-40. London: SAGE Publications Ltd, 2008, s.23

skeende leder fram till en händelse – i likhet med en intrig. Handlingarna behöver således inte hänga ihop med varandra i en direkt kontakt, utan sammankopplas genom deras relevans med varandra. En handling leder till en annan som på sikt leder till nästa handling vilken leder till ett slut på intrigen.

2.2.2 Orsak till våld

Det som jag åsyftar med *orsak till våld* är att en aktiv handling vilken leder till en våldshandling i form av fysisk eller verbal aggressivitet, handgriplighet, hotelse eller annan illasinnande handling mot en annan aktör. Att vara en orsak till våld betyder således inte att man måste ha haft som syfte att skapa eller frammana det, utan enbart att det är den handling som skapade ursprunget till den slutliga konsekvensen.

2.3 Metodiskt genomförande

Min textanalytiska metod består i grund och botten av en narrativanalys men har inlånade metodiska verktyg ifrån en annan textanalytisk metod, innehållsanalys. Min metod utformades till att studera narrativ i form av en återgivning av kvinnliga aktörer vilka genom sina handlingar blivit en orsak till våld. Därav är narrativanalysen användbar för både mitt studiematerial och för syftet med min studie genom Robertssons förklaring av narrativ, i boken *Textens mening och makt*, där narrativet består av två olika men ändå ihopkopplade delar; historia och diskurs. Det förstnämnda behandlar vad som händer och består av själva berättelsen, medan den senare behandlar hur berättelsen förmedlas och då med de värderingar och uttryck som ingår i berättelsens framställning.⁷¹ För min studie är båda delarna av narrativet intressanta, eftersom jag har ett berättande material i vilket jag vill ta fram och belysa enskilda orsakskedjor (intriger) som är delar av de litterära verkens historia. Men i min studie står diskursen i fokus då jag avser att nå de tankar, idéer och åsikter som ligger till grund för den mentalitet som existerade inom den kontext i vilken de litterära verken är en del av – hur det som har hänt (historian) återges och värderas.

Jag sökte i mitt material efter händelser i form av motsättningar och konflikter mellan individer där kvinnors handlingar stod som en ursprunglig orsak till en serie av våldsamma händelser. Dessa orsakskedjor bearbetades genom professor Seymore Chatmans fem-elementsstruktur vilken beskrivs av Johansson i boken *Narrativ teori och metod*. Chatmans modell går ut på att beskriva narrativets olika berättande punkter i ett temporalt skeende – från hur intrigen började, till det att den stegras samt uppnår sin klimax, hur den senare löses upp och vilken slutsats som historien har mynnat ut i.⁷² Detta utfördes genom att jag (1) *identifierade hur intrigen uppstod*. Själva introduktionen till intrigen eller den handling som startade hela händelseförloppet början. Därefter (2) *urskiljdes och beskrevs händelseförloppets utveckling*. Hur intrigen stegrade genom flera handlingar som skapade en komplikation, d.v.s. när en obalans uppnås i historien. Sedan (3) *urskiljdes händelsens kulmination eller klimax*, vilket är intrigens högsta och mest intensiva punkt. För att (4) *redogöra för händelsens utgång eller slutförande*, själva upplösande handling eller skeende som avslutar intrigen. För att slutligen (5) *belysa händelsens slutsats eller konklusion*, som beskriver hur intrigen slutade och hur konsekvensen värderades genom positiv eller negativ feedback i form av beröm, belöning, eller straff.⁷³ Dessa fem element strukturerades således upp

---

⁷¹ Alexa Robertson. 'Narrativanalys', I *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Göran Bergström och Kristina Boréus (red), 219-262. Lund: Studentlitteratur AB, 2012, s. 229f.

⁷² Anna Johansson. *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2005, s. 132

⁷³ Johansson. *Narrativ teori och metod*, 2005, s. 132

orsakskedjornas historia på ett sammanfattande vis och påtalade om den i helhet fördömdes eller lovordades, vilket kan reflektera om mentalitetens attityd till det som har hänt.

Resultatet valdes att framställas och presenteras genom ett kategoriskt-innehållsligt tillvägagångssätt, även benämnt som en del-innehållslig modell. Detta tillvägagångssätt grundar sig i innehållsanalysen och kan beskrivas som ett innehållsfokuserat delperspektiv, vilket är en metod som dominerar inom sociologiforskningen.⁷⁴ Denna framställning utgår ifrån att väsentliga delar lyfts ut ur materialet och kategoriseras utefter olika teman, vilka är kategorier utformade efter det fenomen som studeras.⁷⁵ Detta genomfördes genom att de enskilda och bearbetade orsakskedjorna klassificerades inom olika teman utefter den typ av maktbas som grundar kvinnans maktanspråk utifrån French och Ravens fem olika typer av sociala maktbaser. Resultatet presenterades därmed på ett konkret, överskådligt och systematiskt vis genom de utformade kategorierna, vilka uttalar sig om texternas, för studien, betydande innehåll och svarar mot studiens syfte i att identifiera mönster som kan förklara kvinnans maktanspråk på ett tematiserat vis. Sedan analyseras resultatet med hjälp av presenterade teoretiska utgångspunkter i ljuset av den tidigare bedrivna forskningen.

Genom detta arbetssätt har en synkron jämförelse av materialet genomförts; de olika litterära verkens innehåll är bearbetade och sammanställda för att kunna påvisa en samstämmighet eller avvikelse kring kvinnlig maktutövning och dess uttryck som kan bidra till att förklara en del av de tanke-system som var rådande vid den tidsperiod och kontext i vilka verken skapades.

2.4 Metoddiskussion

2.4.1 Validitet och Reliabilitet

De kriterier som bör tas i åtanke för att validera en narrativanalys tillförlitlighet är: (1) bevisens omfattning och stöd: desto fler citat och textstycken med relevans som presenteras för läsaren, desto lättare är det för denne att ta till sig materialet, följa analysen och bemöta tolkningen. Att även presentera tidigare tolkningar av samma material är fördelaktigt då man uppvisar att man tagit del av tidigare forskning. (2) Koherens: Studiens sammanhang och sammanhållning utgörs av inre koherens som behandlar hur väl analysens delar sitter ihop. Samt yttre koherens som behandlar hur väl analysens delar fungerar med använda teorier och tidigare forskning – studien ska vara enhetlig och bilda en logiskt sammanhängande väv av kunskap. (3) Insiktsfullhet: att studien och analysen är innovativ och nytänkande i sitt utförande – hjulet behöver inte uppfinnas på nytt. (4) Sparsamhet: att man bedömer studiens innehåll utifrån vad som är estetiskt tilltalande men framförallt för vad som är relevant för läsaren att veta – de antal begrepp och den mängd information som behövs för att förstå studien. (5) Pragmatisk nytta: om studien är av nytta även för andra, eller om det rent av bara är forskaren själv som har haft intresse av detta – bidra till tidigare forskning genom att utveckla eller undersöka liknande oupptäckta områden.⁷⁶

Första kriteriet bemöts då tidigare forskning kring materialet är presenterat i avsnitt 1.2. samt att alla textpassager som använts för att producera fram studiens

---

⁷⁴ Ibid, s. 288ff

⁷⁵ Robertson. *Narrativanalys*, 2012, s. 237.

⁷⁶ Johansson. *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2005, s. 314ff; Robertson.

'Narrativanalys', I *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Göran Bergström och Kristina Boréus, 219-262. Lund: Studentlitteratur AB, 2012, s. 255

slutsatser presenteras i en sammanfattad form i resultatsavsnitten i kapitel 3. Andra kriteriet behandlas genom att studien är sprungen ifrån tidigare forskning kring maktfenomenet hos kvinnor i materialet samt att den maktteori som huvudsakligen använts för att analysera och förklara resultatet även nyttjats som ett verktyg för att presentera resultatet i olika teman. Det tredje kriteriet möts dels genom att tidigare forskning står som utgångspunkt för maktanspråk hos kvinnan under vikingatiden genom den isländska sagalitteraturen, men även genom att en äldre maktteori från det psykologiska forskningsfältet använts för att förklara en social interaktion mellan kvinnor och män med fokus på kvinnans maktanspråk. Det fjärde kriteriet beaktas genom att den information som presenteras bidrar till en högre förståelse då den beskriver det område som undersöks samt utgör det ljus som resultatet förklaras i. Det femte och sista kriteriet möts genom att studien grundas i Friðriksdóttirs forskning om kvinnliga karaktärer och deras makt för att ytterligare identifiera och förklara kvinnans maktanspråk inom den fornnordiska kontexten som rådde under vikingatiden.

2.4.2 Metodkritik

Den största kritiken mot narrativanalys är den stora tolkningsaspekten: vad är det som säger att min tolkning av materialet är korrekt och utläst på samma sätt som om någon annan hade läst det? Svaret är att detta inte kan garanteras då analysen inte till fullo kan reproduceras av andra forskare och att vi som individer tolkar den text vi läser utefter våra egna förutsättningar. Vi kan därför inte åberopa ett totalt och slutgiltigt sanningsanspråk av vår analys, men vi kan tillhandahålla en övertygande redogörelse för materialets innebörd utifrån de beståndsdelar som det utgörs av. När man genomför en narrativanalys är det även av största vikt att man ständigt tillhandahåller läsaren med den information som krävs för att denne ska kunna följa och förstå forskarens tillvägagångssätt, arbetsmaterial och analys, vilket möjliggör att läsaren kan ta del av forskarens tolkning. Man kan se studien som en dialog där man ständigt måste kunna besvara de frågor som kan uppstå från valet av innehåll till valet av metoder.⁷⁷ Även om denna studie inte är fullt ut reproducerbar så har jag bidragit läsaren med allt det material och alla de analysverktyg som använts för att ta fram samt förklara studiens resultat vilket förenklar förståelsen för läsaren av min tankegång samt analys. På så sätt förebyggs eventuella missförstånd avseende min tolkning på det undersökta maktfenomenet samt underlättar det för läsaren i att bedöma studiens tillförlitlighet – då alla kort öppet ligger på bordet.

Genom att forskaren betänker och motiverar sina val i studien och presenterar relevant information på ett logiskt och konkret vis stärks analysens inre sammanhang och studiens resonemang blir tydligare. Detta är viktigt då forskarens tolkning är unik och beroende av de val som har gjorts av forskaren under arbetsprocessen. Det kallas för 'samstämmighet om giltigheten' när man delar med sig av sitt material, sina tankebanor och teorier som står till grund för analysens antaganden och slutsatser till den gemenskap som ska läsa, förstå och granska studien då detta bidrar till studiens trovärdighet.⁷⁸ Det material som analyserats har återgivits genom sammanfattade textstycken med den mest relevanta informationen återgiven genom direktcitrat i olika teman utefter den maktteori som används för att förklara resultatet. Läsaren kan då direkt ta del av den mest primära informationen som står till grund för analysen. Genom att resultatet presenteras genom maktteorin som även används i analysen av de framtagna passagerna uppnås ett större sammanhang i studien där de olika delarna inkorporeras i själva uppbyggnadsstrukturen.

---

⁷⁷ Robertson. *Narrativanalys*, 2012, s. 252ff

⁷⁸ *Ibid*, s. 253ff

3 Resultat och analys

I detta kapitel återges de textpassager som identifierades i materialet och står till grund för studiens parallellt löpande analys av kvinnans maktanspråk. Resultatet är tematiserat utefter French och Ravens maktbastypologi där kvinnan gör maktanspråk genom belöning i avsnitt 3.1. genom tvång i avsnitt 3.2. genom berättigande i avsnitt 3.3 genom referens i avsnitt 3.4 och slutligen genom expertis i avsnitt 3.5.

3.1 Resultatredovisning – Belöningsmakt

Här presenteras de intriger där kvinnans handling står som en ledande orsak till våld genom uppfattningen av att en premie i någon form av positiv belöning erhålls om kvinnans vilja följs.

3.1.1 Resultat

I Njals saga återfinns en intrig där makt utövas genom belöningsaspekten. Bergtora vill hämnas på Hallgerds dråpaktion mot Svart och erbjuder då sin nyförvärvade arbetare Atle att dräpa Kol,

Du skall söka rätt på Kol tills du finner honom, och sedan skall du, om du gör som jag vill, ta livet av honom [...] och du skall inte ha gjort detta för intet.⁷⁹

Handlingen leder till att Atle beger sig efter Kol och dräper honom. Dråpet resulterar i att Njal får betala mansbot till sin vän Gunnar på Lidarende som påpekade att inget skulle komma mellan deras vänskap.⁸⁰

I Laxdalingarnas saga återfinns en intrig med belöningsaspekten som bas för utövande av makt. Vigdis lovar skydd åt sin avlägsne släkting Torolv efter hans dråp av Hall. Tord, Vigdis make, ogillar detta och utlämnar information om Torolv till Halls broder Ingjald. Detta tvingar Vigdis att föra Torolv i skydd på annat håll och beordrar sin träl Asgaut att ledsaga Torolv i säkerhet,

Nu vill jag, att du genast ger dig av och följer honom bort så fort som möjligt. Du skall följa honom till Torolv på Saudafjäll. Om du gör som jag har sagt, skall du inte ha gjort det för intet. Jag skall giva dig fri och ge dig så mycket, att du kan begiva dig vart du vill.⁸¹

Asgaut räddar Torolv vilket leder till osämja mellan Ingjald och Tord då han anklagats för att ha hjälpt Torolv fastän han tagit emot pengar från Ingjald och lovat honom Torolv. Vigdis tar den pengapung som Tord mottagit och slår Ingjald med den så att han tvingas att bege sig därifrån. Därefter var Vigdis i osämja med Tord och skiljde sig från honom. Dådet resulterade i att trälen Asgaut fick frihet och egendom, Tord kom i tvist med Ingjald och förlorade sin maka Vigdis.⁸²

I Völsungasagan återfinns en intrig med belöningsaspekten som bas för utövande av makt. Kung Helge var på väg hem från en drabbning när han träffade kungadottern Sigrun vilken han genast ville äkta, på vilket Sigrun svarade

Kung Högne har lovat bort mig åt Hödbrodd, kung Granmars son, men jag har sagt att jag vill ha honom lika litet som jag vill ha en kräkunge; men det kommer ändå att ske såvida du

---

⁷⁹ Lönnroth. *Njals saga*, 2006, s. 98

⁸⁰ Ibid, s. 99f

⁸¹ Hjalmar Alving. *Isländska sagor - Eyrbyggarnas saga & Laxdalingarnas saga*. Avesta: Eric Jannersten Tryckeri AB, 1979, s. 196

⁸² Alving. *Isländska sagor - Eyrbyggarnas saga & Laxdalingarnas saga*, 1979, s. 193-199

inte förbjuder honom och möter honom med vapenmakt och för bort mig, för det finns ingen annan kung jag hellre skulle vilja leva med än med dig.⁸³

Handlingen leder till att Helge samlar sin här och beger sig för att dräpa kung Hödbrodd i en stor strid vilken Helge gick segrande ur. Dådet resulterade i att Helge utvidgade sitt kungarike och fick Sigrun till maka som uttryckte stor förtjusning över stordådet.⁸⁴

3.1.2 Analys av belöningsmakt

För att kvinnorna ska kunna utföra ett maktanspråk genom belöning krävs det att männen som ska utföra deras handlingar faktiskt har en föreställning om att kvinnorna har befogenhet till att kunna dela ut det överenskomna eller lockande priset – där belöningsvärdet utifrån mannens perspektiv är det som avgör hur stort maktanspråk kvinnan har. Detta genom förståelsen av French och Raven som menar att aktör A har ett maktanspråk över aktör B om aktör B värdesätter den belöning som aktör A påstår sig kunna utdela. Därav är aktör A:s maktanspråk beroende av aktör B:s uppfattning om att aktör A verkligen kan utdela denna belöning utan tvivel.⁸⁵

I de tre intrigerna förekommer olika detaljerade och motiverade återgivelser av den belöning som utlovats, Bergtora i Njals saga återger enbart att Atle inte ska ha dödat Kol utan att gå lottlös ur det hela – men vad som utlovas beskrivs inte, inte heller återges det att Atle faktiskt fick något i slutändan även om han utförde mordet. I Laxdalingarnas saga möter vi Vigdis som motiverar sin träl till att utföra hennes vilja genom att erbjuda honom hans frihet och så pass mycket egendom att han kan klara sig själv, vilket under omständigheterna säkerligen är ett mycket lockande och attraktivt erbjudande. Detta är i likhet med Sigruns erbjudande till kung Helge i Völsungasagan då hon erbjuder honom det han mest vill ha, nämligen sig själv som ett pris vilket kan fås om mordet på hennes fästman som hon själv inte har något intresse av genomförs. Således synes den första intrigen vara den med minst maktanspråk då belöningen inte är fastställd; denna kan ha varit av stort värde men informationen infogades inte i texten när den skrevs ner. Här kan även legitimitetsmakten återfinnas som en bidragande maktbas då Atle var anställd hos Bergtora – som då har en överordnad position inom deras relation. De andra två intrigerna kan åberopa ett större maktanspråk då belöningarna utgår från det som männen utifrån sina situationer säkerligen själva värdesätter högt, även om det i passagen med Vigdis och Asgaut också återfinns en legitim maktgrund – då Asgaut är träl och Vigdis då har en högre ställning i gårdshierarkin. Sigrun har däremot inte någon annan hållhake på kung Helge än att han vill ha henne, möjligtvis kan referensbasen här förekomma som en bidragande maktbas då Helge vill göra allt för att få tillbringa sin levnadstid med Sigrun.

Det gestaltade maktanspråket står i motsats till Walbys patriarkatteori med ett system där mannen kan förtrycka och utnyttja kvinnan. I dessa textpassager verkar kvinnan vara den som är dominant och som exploaterar sina manliga motaktörer.⁸⁶ Kvinnorna har sin egen agenda som de vill uppfylla för att själva dra vinning ur de handlingar som männen förväntas att utföra. Speciellt i Sigruns fall då hon erhåller en dubbel vinst genom att utnyttja Helges mäktiga kungaposition för att slippa att tvingas in i ett äktenskap hon inte vill ha samt till att få en ny och mäktig make som är villig att göra henne tillfreds. Samtidigt stärks den patriarkala uppfattningen om kvinnans begränsade tillträde till och funktion inom den offentliga och juridiska sfären genom den första textpassagen där kvinnans make är den som får återställa den lagliga

⁸³ Knutsson. *Völsungasagan*, 1991, s. 52

⁸⁴ *Ibid*, s. 51-55

⁸⁵ French & Raven. *The bases of social power*, 1959, s. 155ff, 165

⁸⁶ Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, s. 38ff

ordningen som blivit rubbad genom hennes handlande. Detta påminner även om det motsatsförhållande kring manlig och kvinnligt som återfinns inom den fornnordiska världsbilden där kvinnan härrör från naturen med sitt vilda och mer otämjda tillvägagångsätt och mannen presenteras som den ordningsupprätthållande kraften.

3.2 Resultatredovisning – Tvångsmakt

Här presenteras de intriger där kvinnans handling står som en ledande orsak till våld genom uppfattningen av att en negativ konsekvens i form av en straffliknande påföljd erhålls om kvinnans vilja inte följs.

3.2.1 Resultat

I Njals saga återfinns tre intriger där makt utövas genom ett tvingande till handling, då aktören hotas med någon form av straffliknande påföljd om han inte lyder. Hallgerd slösade upp hushållskassan och matförrådet blev till slut tomt. Hon kränker då sin make Torvald och hans fader genom att kalla dem snåla vilket hennes make besvarar genom att slå till henne för att sedan bege sig iväg för att fylla på förrådet. Under tiden träffar Hallgerd sin fosterman Tjostolf och berättar, ”Du skulle ha varit här för att hjälpa mig, om du brytt dig det minsta om mig.”⁸⁷ Handlingen leder till att Tjostolf beger sig efter Torvald och dräper honom. Dråpet resulterar i att Hallgerds fader Höskuld får betala mansbot till Torvalds fader Osvif.⁸⁸

Ryktet om Hallgerds niddiktning sprider sig via tiggarkvinnor till Njals maka Bergtora som hetsar sin familj till att begå hämnd, ”om ni inte hämnas detta, så finns det ingen skam som kan beröra er.”⁸⁹ Hennes söner Skarpheden, Helge, Grim beger sig iväg och dräper Sigmund och Sköld. Dråpen resulterar i att Njal får betala mansbot för Sigmund till sin vän Gunnar på Lidarende medan Sköld får ligga ogill. De förkunnar även offentligt att alla illdådstvister som uppstår mellan deras hushåll kommer att förlikas utan osämja. Njal uttryckte glädje över sina söners dåd medan Hallgerd hetsade sin make Gunnar på Lidarende till att hämnas – för vilket han visade föga intresse då han anser att svinhugg går igen och att Sigmund då fick skylla sig själv.⁹⁰

Hallgerd beordrar sin träl Melkolf, som nyligen köptes av en man vid namn Otkel, att bege sig till Kyrkeby och stjäla två hästlastar med mat och sedan bränna ner förrådet för att undvika misstankar. Melkolf vill inte begå tjuvbrott och då utbrister Hallgerd ”Du som har varit både tjuv och mördare! Våga dig inte annat än göra vad jag säger, annars låter jag döda dig.”⁹¹ Handlingen leder till att Melkolf beger sig till Kyrkeby och utför dådet. Han glömmer sin kniv och sitt bälte på brottsplatsen vilket leder till att Gunnar på Lidarende anklagas för dådet, då Melkolf är hans träl. När Gunnar på Lidarende anar oråd i sitt hushåll blir han ursinnig och ger Hallgerd en örfil – vilket hon påpekar att hon inte ska glömma. Dådet resulterar i att Gunnar vill betala bot för det illdåd hans fru och trälen begått, vilket nekas av Otkel som lyssnar till sin onda vän och bedragare Skamkel. En osämja mellan Otkel och Gunnar uppstår genom ett stämningssmål. Detta vinner Gunnar i slutändan och undgår därmed ersättningskyldighet för skadan som åsamkats Otkel. Otkel förlorar Gunnars vänskap och Gunnar får stor ära av målet.⁹² Detta leder till att Otkel rider rakt på Gunnar och ger honom ett blodssår utan att be om ursäkt. Otkels vän Skamkel skryter även om dådet

---

⁸⁷ Lönnroth. *Njals saga*, 2006, s. 45

⁸⁸ Ibid, s. 45-50

⁸⁹ Ibid, s. 115

⁹⁰ Ibid, s. 116-119

⁹¹ Ibid, s. 122

⁹² Ibid, s. 122-132

och påstår att Gunnar föll i gråt av händelsen. Detta leder till den strid som kallas för slaget vid Rangån – vilket blev slutet för Otkel och hans sju följeslagare. Striden resulterade i att en bråkdel av dråpen förlikades med mansbot, Otkels kränkning ansågs likvärdig med hans dråp och Gunnar erhöll stor ära av dådet. Hallgerd uttryckte en glädje över sin makes våldsdåd.⁹³

I Eyrbyggarnas saga återinns en intrig med tvingande till handling genom straffpåföljd som maktbas. Torbjörn digre anklagar Toraren för häststöld och vill därför göra husundersökning hos Toraren på Mavalid. Toraren nekar denna undersökning vilket leder till att Torbjörn påbörjar ett rättsmål. Då kommer Torarens mor Geirrid och utbrister:

Allt för sant är det, som det säges [...] att du, Toraren, har mer kvinnofolkskynne än mannamod, när du kan tåla all möjlig skam av Torbjörn digre, och inte vet jag, varför jag har fått en sådan son.⁹⁴

Handlingen leder till att Toraren tar till vapen i strid mot Torbjörn digre som förlorar två män. Toraren förlorar enbart en, men råkar skada sin egen maka Aud. Dråpen resulterar i släktfejld mellan Torbjörn digre på Frodå och Toraren på Mavalid med deras följn.⁹⁵

I Laxdalingarnas saga återfinns tre intriger med tvångsaspekten i maktanspråket. Gudrun Osvivrsdotter hetsade sina bröder samt sin make Bolle att gå till angrepp mot Kjartan:

om ni vore döttrar till en bonde, vore det skarplunne, som ni har fått, väl på sin plats, för ni duger då till varken ont eller gott. En sådan skymf, som Kjartan tillfogat er – och ni ligger och sover, fast han rider här förbi gården med en enda man i följe. Sådana som ni har inte mer minne än en gris. Inte tror jag det är mycket hopp om att ni skall ha mod att angripa Kjartan hemma hos sig, om ni inte törs träffa honom nu, när han är ute med en man eller två, medan ni sitter hemma och talar stora ord, och är ändå så många.⁹⁶

Handlingen eggade Gudruns bröder till att rusta för strid och lägga sig i ett bakhåll för att dräpa Kjartan. Gudruns make Bolle vägrade då han var frände med Kjartan. Gudrun svarade på tal:

Sant säger du [...] men inte blev det dig förunnat att alltid vara alla till lags, och med samlivet oss emellan är det slut, om du drar dig undan från denna färden.⁹⁷

Handlingen leder till att det inom Bolle växer en fiendskap mot Kjartan vilket får honom att ta till vapen och ansluta till Gudruns bröder i bakhållsattacken. Detta leder till en strid där Bolle dräper Kjartan. Dråpet resulterar i att Osvivrsönerna blev fredlösa och Bolle blev skyldig att ålägga mansbot. Dråpet på Kjartan uttrycks som ett nid-dåd av Kjartan själv innan han får banehugg, Bolle uttrycker sin olycka över dådet medan Gudrun uttrycker en stor glädje och lycka över verket – speciellt att Bolle lydde hennes vilja.⁹⁸

Torgerd Egilsdotter ogillar att Torkel på Havratindar talar illa om Kjartan och gör sig lustig över dråpet på honom:

---

⁹³ Ibid, s. 133-142

⁹⁴ Alving. *Isländska sagor – Eyrbyggarnas saga & Laxdalingarnas saga*, 1979, s. 34

⁹⁵ Ibid, s. 35-45

⁹⁶ Ibid, s. 309

⁹⁷ Ibid, s. 309f

⁹⁸ Ibid, s. 309-317

Torkel har på alla sätt burit sig illa åt i den här saken. Han visste om Laugarbornas försåt för Kjartan, men ville inte varsko honom, utan hade bara nöje och förlustelse av deras strid, och sedan har han sagt många försmädliga ord. Inte är det stor utsikt att ni bröder skall utkräva hämnd, när ni får med övermakt att göra, om ni inte orkar ge en stackare som Torkel betalt för hans väntjänster.⁹⁹

Handlingen leder till att Torgerds son Halldor, Kjartans broder, med ett följte beger sig till Torkel, släpar ut honom på gården och slår ihjäl honom. Dråpet resulterar inte i några reprimander och Torgerd uttrycker glädje över dådet.¹⁰⁰

Torgerd Egilsdotter påpekar Kjartans död för sin son Halldor, Kjartans broder, när de tillsammans rider förbi Bolles gård Tunga:

här bor Bolle, er brors baneman, och mäktta olika era berömda fäder har ni blivit, om ni inte vill hämnas en sådan broder, som Kjartan var. Så skulle inte Egil, er morfar, ha handlat. Illa är det att äga söner utan kraft och mod, och sannerligen tror jag inte, att ni är mer skapta till att ha varit er fars döttrar och blivit bortgifta. Det visar sig nu, Halldor, som sagt är, att var ätt har sin torra gren, och grant ser jag nu, att Olavs olycka var, att hans söner slog fel för honom.¹⁰¹

Handlingen leder till att det inom Halldor växer fram ett stort vrede mot Bolle som tillslut leder till den dråpaktion där Helge Hardbeinsson dräper Bolle genom ett spjutkast i hans eget hem. Torgerd uttryckte sin lycka över dådet medan Gudrun blir hämndlysten och det ansågs som stor skada att Bolle blivit dräpt.¹⁰²

I Gisle Surssons Saga återfinns en intrig där tvångsmakt är den maktbas som används för att kräva maktanspråk. Aud, Gisles maka talar med Asgerd, maka till Torkel, och påpekar att Agerd är förtjust i Vestein, Auds broder. Detta hör Torkel och blir vred på Asgerd, vilket leder till att han startar ett gräl med henne i sängkammaren – då han inte anser henne värdig att ligga bredvid honom. Vilket hon besvarar:

länge kommer jag inte att stå och tigga om att få sova hos dig. Och nu får du två ting att välja mellan. Det ena är att du tar emot mig och låtsar, som om ingenting har hänt, eller också nämner jag mina vittnen nu med detsamma, förklarar mig skild från dig och låter min far komma och kräva igen min brudgåva och hemgift. Sedan skall du aldrig behöva trängas med mig i sängen mer.¹⁰³

Handlingen leder till att hon erbjuds sin plats i sängen och deras tvist glöms bort även om Torkels ilska mot Vestein kvarstår. Detta leder till att Vestein dräps av Torgrim som i sin tur dräps av Gisle Sursson i en hämndaktion. Dråpet på Vestein sörjdes mycket medan dråpet på Torgrim förenade Gisle och hans broder Torkel.¹⁰⁴

I Völsungasagan återfinns tre intriger där en aktör genom tvång blir manad att driva igenom en handling för att undgå att själv bli negativt påverkad av det som följer. Valkyrian Brynhild är olyckligt gift med kung Gunnar då hon och Sigurd svurit ed mellan varandra, delat bädd och Sigurd vill fortsätta deras förhållande i det tysta. Brynhild är en lojal kvinna och mister hellre livet än sviker sin make, i bisterhet klagat hon över sitt liv då kung Gunnar kommer till sin käreasta för att försöka att ställa saker och ting tillrätta då Brynhild utbrister:

---

⁹⁹ Ibid, s. 319f

¹⁰⁰ Ibid, s. 320

¹⁰¹ Ibid, s. 321

¹⁰² Ibid, s. 321-328

¹⁰³ Hjalmar Alving. *Isländska sagor – Gisle Surssons Saga & Grette Asmundssons Saga*. Avesta: Eric Jannersten Tryckeri AB, 1979, s. 18

¹⁰⁴ Alving. *Isländska sagor - Gisle Surssons Saga & Grette Asmundssons Saga*, 1979, s. 16-33

Du skall förlora både riket och guld, ditt liv och mig, och jag skall återvända hem till min släkt och vistas där i sorg, om du inte dödar Sigurd och hans son.¹⁰⁵

Handlingen leder till att kung Gunnar inte ser någon annan utväg än att få sin edsvurne vän Sigurd dräpt och eggjar sin broder Guttorm till detta dåd, då han inte innefattas i den svurna eden mellan dem. Guttorm smög sig på Sigurd under hans sömn och genomborrade honom med sitt svärd, när han sedan gick tog Sigurd sitt svärd Gram och kastade detta mot Guttorm som blev klövs vid midjan. Dråpet resulterar i att Gudrun blir tyngd av sorg och hämndlust, Brynhild brast ut i skratt över det som drabbat Gudrun men försjönk djupare i sorg av att hennes älskade Sigurds livslåga slocknat och hon följer honom i döden genom att ta sitt eget liv och placeras bredvid honom på hans likbränning.¹⁰⁶

Gudrun kungadotter är mycket upprörd då hennes bortgifta dotter Svanhild har blivit sänd i döden av sin make kung Jörmunrek då hans egen son delade bädd med henne och eggade sina söner till att dräpa honom:

Varför sitter ni så lugna här och samtalar glatt, fastän Jörmunrek har dödat er syster och låtit hästar trampa ihjäl henne på ett skändligt sätt? Ert sinnelag liknar inte Gunnars eller Högnas: de skulle ha hämnats sin kvinnliga släkting.¹⁰⁷

Handlingen leder till att hennes söner beger sig för att dräpa Jörmunrek som istället blev deras baneman. Dådet resulterade i sorg för Gudrun.¹⁰⁸

Heimer från Hlymdalir var utom sig av sorg då han fick veta att Sigurd och hans fosterdotter Brynhild var döda och tog hand om deras dotter Aslaug. Han färdades långt och kom till en gård där Ake och hans maka Grima bodde som gav honom lov att stanna för att vila upp sig. När Ake kom hem och klagade över sitt arbete för Grima lovade hon att han inte skulle behöva arbeta lika mycket hädanefter om han dräper Heimer och tar hans dyrgripar vilket Ake stod tveksam till. Då utbrast Grima

Du kommer länge att förbli en obetydlig man, därför att allting tycks dig för svårt; antingen dräper du honom nu eller också tar jag honom till mig, och i så fall jagar vi dig på dörren. Jag kan berätta för dig vad han sade till mig ikväll men du kommer nog inte att tycka om det. Han sade oanständigheter till mig, men jag har bestämt mig för att ta honom till mig och jaga dig på dörren eller döda dig, om du inte gör som jag vill.¹⁰⁹

Handlingen leder till att Ake dräpte Heimer i sömnen som vaknade av sina skador i ladan där han sov och i ursinnesvrål rev ned hela byggnaden genom en kraftig jordbävning. Dådet resulterade i att Ake och Grima erhöll guld och rikedomar tillsammans med Aslaug som fick namnet kråka, smutsiga kläder och uppfostrades till att utföra de värsta göromålen.¹¹⁰

3.2.2 Analys av tvångsmakt

För att kvinnorna ska kunna utföra ett maktanspråk genom tvång krävs det att männen som ska utföra deras handlingar faktiskt har en föreställning om att kvinnorna har befogenhet till att kunna utfärda en negativ och straffliknande påföljd – där mannens upplevda rädsla för det påtalade straffets negativa påverkan är det som avgör hur stort

---

¹⁰⁵ Knutsson. *Völsungasagan*, 1991, s. 125

¹⁰⁶ Ibid, s. 114-133

¹⁰⁷ Ibid, s. 164

¹⁰⁸ Ibid, s. 161-167

¹⁰⁹ Ibid, s. 170f

¹¹⁰ Ibid, s. 168-173

maktanspråk kvinnan har. Detta genom förståelsen av French och Raven som menar på att aktör A:s maktanspråk över aktör B utgår ifrån att aktör B räds för det straff som aktör A påstår sig kunna ålägga till aktör B. Maktanspråket hos aktör A regleras även i detta fall av aktör B:s uppfattning om att aktör A har befogenhet i att kunna utdela den negativa påföljd som hotas med.¹¹¹

I de tre textpassagerna som återfanns i Njals saga kan tvångsmaktsaspekten ses i olika kraftanspelningar där den första mellan Hallgerd och Tjostolf vara den svagaste då det enbart är en känsloanspelning från Hallgerd på Tjostolfs omtanke inom deras relation som reglerar makten där referensmaktbasen kan tänkas existera som en bidragande maktbas i situationen då Tjostolf som fostringsman säkerligen är fäst vid Hallgerd och vill ha en god relation till henne där de tillbringar tid tillsammans. I Bergtoras fall då hon hetsar sina söner till hämndaktion utgår tvångsmaktens påföljd skam vilket är illa enligt den moraluppfattning som rådde vid denna tid och därför har en större kraftanspelning och konsekvens för de manliga motaktörerna. Den starkaste skildringen av tvång är Hallgerds maktanspråk över sin träl Melkolf där döden är den påföljd som väntar honom om han inte fullföljer hennes vilja vilket för Melkolf förmodligen är bland de mest negativa konsekvenser som kan tänkas. Här kan även legitimitetsmaktbasen spela in som en bidragande maktbas till maktanspråket då Hallgerds position som gårdsfru kan stärka uppfattningen om att hon faktiskt kan utdela ett dödsstraff åt en träl som är underställd inom gårdshierarkin. Skam är den gemensamma straffpåföljd som återfinns inom de textpassager som är återgivna från Eyrbyggarnas- samt Laxdalingarnas saga där maktanspråket utgår från kvinnor i roll av mödrar, fruar eller systrar där de manliga motaktörerna får välja mellan att utföra den handling som kvinnan anspelar på eller tvingas dras med den skamlig- och omanlighet som följer vilket inte är ärorikt – ofta anspelas det på ärorika förfäder vilka de manliga aktörerna inte är lika om inte handlingen utförs. I textpassagen från Laxdalingarnas saga där Torgerd Egilsdotter tvingar sin make Bolle att genomföra en våldshandling ställer hon, förutom skammen, det ultimatum att deras samliv är slut om inte hennes vilja går tillmötes. Vilket även är fallet i Gisle Surssons saga då Asgerd ger sin make Torken ultimatumet att om han inte förlåter henne så kommer hon att ta ut skilsmässa och då både sin brudgåva och hemgift – vilket hade skadat honom ekonomiskt. I Völsungasagan används också skammen som en påverkningsfaktor inom en av de tre återgivna passagerna av Gudrun kungadotter till sina söner om de inte hämnas mordet på deras syster. I de andra två anspelas den största förlusten likt exemplet med Torgerd Egilsdotter om att vid utebliven handling förlorar mannen sin kvinnliga partner eller samlivet mellan dessa i textpassagerna om valkyrian Brynhild och kung Gunnar samt om makarna Ake och Grima.

Tvångsmakten är ett instrument som kan påvisa en mäktig position då det i motsats till belöningsmakten kan enbart en av aktörerna kan dra en egentlig vinning av handlingen – då den ena blir straffad om handlingen inte utförs medan handlingen kan medföra negativa konsekvenser i sig, exempelvis död eller osämja.¹¹² Att de manliga aktörerna utför kvinnans handlingar påvisar kvinnans behöriga maktställning då de är av uppfattningen att kvinnorna har befogenhet att utföra eller utfärda den påföljd som konstaterats. Kvinnan uppvisar en förmåga till att kunna ta ut skilsmässa och föra med sig ekonomisk egendom som ett effektivt hot – vilket genom sin funktion påvisar att så rimligtvis varit fallit och därav uttalar sig som ett sanningsanspråk. Det som också påvisas genom dessa passager är att kvinnan har en stark ställning inom den privata sfären som utgörs av hemmet och familjen då maktanspråket ofta förekommer mot

---

¹¹¹ French & Raven. *The bases of social power*, 1959, s. 156f

¹¹² *Ibid*, s. 158

partnern, bröder eller söner – som lyssnar och tillmötesgår kvinnan. I de fallen där maktanspelningen utgår från mödrar till söner styrks även normen om att yngre är underställda äldre och ska lyssna på samt följa dem – här kan det även tänkas att befallningarna anses vara kloka då de kommer från en äldre kvinna som har kunskap och visdom nog att förstå allas bästa. Det styrker även uppfattningen om att kvinnan kan ha haft en funktion i att påminna familjen om skamliga samt ärorika aktioner som en upprätthållare av släktens anseende genom att hon har ett stort inflytande inom den privata sfären. Även som fru verkar kvinnan ha en stark position i förhållande till mannen då han underställer sig hennes krav och här kan referensmakten spela in i maktanspråket genom att männen antagligen värnar om sina fruar och gör det som behövs för att blidka dem.

Återigen påvisas strukturen om att mannen är den som juridiskt får ordna upp efter kvinnans handlande och återställa ordningen mellan släkterna. Även om det i en del fall inte berättas om något lagligt återställande utan istället påverkar individer till att utföra hämndaktioner som den återinrättade ordningshandlingen.

Även inom dessa textpassager påvisas motsatsen till Walbys patriarkatteori med ett system där mannen kan förtrycka och utnyttja kvinnan då kvinnor även här är dominanta och exploaterar sina manliga motaktörer för att uppnå sina egna agendor.¹¹³

3.3 Resultatredovisning – Legitimitetsmakt

Här presenteras de intriger där kvinnans handling står som en ledande orsak till våld genom att hon och hennes befallningar följs utan ifrågasättande eller behov av ytterligare motivering eftersom hennes maktanspråk är berättigat.

3.3.1 Resultat

I Njals saga återfinns en intrig där ett legitimt maktanspråk framhävs genom att befallningar följs utan ifrågasättande eller behov av ytterligare motivering. Bergtora vill hämnas på Hallgerds dråpaktion mot Atle och befäller sina söners fostringsman Tord lösingason att hjälpa henne, ”Du skall [...] ge dig ut och ta livet av Brynjulf.”¹¹⁴ Handlingen leder till att Tord beger sig efter Brynjulf och dräper honom. Dråpet resulterar i att Njal får betala mansbot till sin vän Gunnar på Lidarende, även om Gunnar påpekar att Brynjulfs död inte berör honom negativt när han tar emot Njals vänskapsbud.¹¹⁵

I Völsungasagan återfanns en intrig där ett legitimt maktanspråk framhävs genom att befallningar följdes utan ifrågasättande eller behov av ytterligare motivering. Völsungs dotter Signy var mot sin vilja bortgift med kung Siggeir som dräpte hennes fader. För detta ville Signy hämnas och ville uppfostra sina två söner till att utföra hämnddådet och skickade dem därför en efter en till sin broder Sigmund som skulle lära dem att strida. De visade sig odugliga och Sigmund ville inte veta av någon av dem, varpå Signy svarade: ”Tag då och döda honom; han behöver inte leva längre”¹¹⁶ Handlingen leder till att Sigmund dräpte pojkbarna. Dådet resulterar inte i några reprimander.¹¹⁷

---

¹¹³ Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, 2003, s. 38ff

¹¹⁴ Lönnroth. *Njals saga*, 2006, s. 104

¹¹⁵ Ibid, s. 105f

¹¹⁶ Knutsson. *Völsungasagan*, 1991, s. 40

¹¹⁷ Ibid, s. 35-40

3.3.2 Analys av legitimitetsmakt

För att kvinnorna ska kunna utföra ett maktanspråk genom legitimitet krävs det att männen som ska utföra deras handlingar uppfattar kvinnorna som ~~en~~ överstående inom deras personrelation och därav har befogenhet att befalla, styra och ställa. Graden av mannens föreställning och acceptans av kvinnans suveränitet över honom är det som avgör hur stort maktanspråk kvinnan har, vilket kan skifta inom olika hierarkier. French och Raven förklarar att aktör A:s maktanspråk över aktör B utgår från aktör B:s uppfattning och acceptans av att aktör A är en suveränitet och då överstående. Maktanspråket hos aktör A är där av beroende av att aktör B uppfattar aktör A som den suveräna och överstående inom deras individrelation. Tvekar aktör B på att aktör A har legitimerad makt genom de strukturer och normer som de står i påverkan av minskar aktör A:s maktanspråk över aktör B.¹¹⁸

I textpassagen från Njals saga kräver Bergtora att hennes makes vän Tord lösingason genomför mordet av Hallgerds släkting Brynjulf genom en direkt uppmaning utan vidare motivering till varför. Tord motsäger sig inte befallningen och påvisar därför Bergtoras befogenhet som överstående inom deras personrelation. I Völsungasagans textpassage är det systemen Signy som uppmanar sin broder Sigmund att ha ihjäl hennes söner då de inte uppvisar den förmåga som krävs för att dräpa kung Siggeir, brodern protesterar inte i något av fallen utan har ihjäl sönerna en efter en vilket även här påvisar att systemen har någon form av befogenhet till att bestämma och befalla, även om referensmaktbasen kan intolkas som en påverkande faktor då brodern troligtvis vill ha en god relation till sin syster. Det är den mest komplexa maktbasen av alla fem då det är svårt att bevisa en korrekt legitimitet som grund för maktanspråket eftersom många olika aspekter spelar in samtidigt, men genom att en handling genomförs genom en direkt uppmaning utan motsägelse anser jag att någon form av suveränitet framstår i maktanspråket. De internaliserade värdena som kan ligga till grund för kvinnans överstående position i Bergtoras fall skulle mycket väl kunna vara att hon är äldre än Tord samt att hon är gårdsfru och därmed har en stark position i förhållande till Tord som visserligen tagits hand om av Njal men ändå kan ses som en arbetare för familjen – och då lyder under såväl gårdsfrun som mannen. Det är inte lika uppenbart i Signy och Sigmunds fall där brodern lyder systemen. Det som kan ligga till grund är att systemen är gift med en kung och därmed har en högre social status än de flesta. Brodern kan även känna en plikt emot sin syster som är hans närmsta familj och släkt vilket bidrar till att han vill bemöta hennes vilja – men som sagt tidigare så kan även det sistnämnda förklaras genom referensmakt.

Även inom dessa textpassager påvisas kvinnans dominanta ställning över mannen i motsats till Walbys mansdominanta förståelse av patriarkatet där mannen kan förtrycka och utnyttja kvinnan. Även om samhället offentligt och juridiskt sätt styrs och upprätthålls av män så uppvisar kvinnorna en befogenhet till att kunna styra och ställa och är inte i närheten så förtryckta som det påvisas i ett patriarkalt system enligt Walby.¹¹⁹

3.4 Resultatredovisning - Referensmakt

Här presenteras de intriger där kvinnans handling står som en ledande orsak till våld genom att hennes vilja följs för att aktören identifierar sig med och vill ha en tillhörighet till henne och vill därav bidra till att uppfylla hennes vilja.

---

¹¹⁸ French & Raven. *The bases of social power*, 1959, s. 156, 159ff

¹¹⁹ Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, 2003, s. 38ff

3.4.1 Resultat

I Njals saga återfinns en intrig där makt anspelas genom en referens till person eller egenskap som eftertraktas och på så sätt driver en aktör till handling. Hallgerd befinner sig i sin frustuga med Sigmund, Torgerd, Tråen och ett par nyanlända tiggarkvinnor då hon beordrar Sigmund att använda sin skaldekonst till att dikta nidverser om Njal och hans söner:

’om sanningen skall fram’, sade Hallgerd, ’så borde han ju hellre gödsla sitt skägg så att det växte som på andra män. Jag tycker vi kallar honom Skägglösa gubben och sönerna kan få heta dyngskägglingarna. Dikta nu något om detta Sigmund, så vi får glädje av att du är skald.’¹²⁰

Sigmund, som uppskattar Hallgerds sällskap samt blivit uppläxad och återgiven som att vara av samma sort som Hallgerd, gör som tillsagd vilket Gunnar på Lidarende hör och stormar in ett vredesutbrott. Han påtalar för Sigmund att detta kommer att bli hans död och varnar alla för att den som yppar dessa nidverser nidord om Njal och hans familj kommer att bli bortkörda från hans markområden och drabbas av hans vrede.¹²¹

3.4.2 Analys av referensmakt

För att kvinnorna ska kunna utföra ett maktanspråk genom referensmaktbasen krävs det att männen som ska utföra deras handlingar identifierar i kvinnan liknande egenskaper som hos sig själva eller har en uppfattning om kvinnan som attraktiv genom hennes egenskaper och att de söker gemenskap med henne – där graden av mannens uppfattning om kvinnans attraktion är det som avgör hur stort maktanspråk kvinnan har. French och Raven menar att aktör A:s maktanspråk över aktör B utgår från aktör B:s attraktion till aktör A genom att aktör B identifierar sig med eller upplever en attraktion till aktör A och då även känner en gemenskap med aktör A, vilket möjliggör att aktör A kan styra över aktör B då aktör B följer aktör A.¹²²

Den enda identifierade textpassagen som primärt kan beröra referensmaktbasen återfinns i Njals saga där Hallgerd vill att Sigmund ska framställa förnedrande prosa om Njal och hans söner – vilket Sigmund gör utan protest. Detta hade lika gärna kunnat vara ett exempel på legitimitetsmakt då det är en direkt uppmaning som följs utan motsägelser, men detta fall föregås av att Gunnar uttryckligen har påpekat att Hallgerd och Sigmund är av samma sort, att de kommer bra överens och att han gärna följer hennes råd och uppmaningar vilket påvisar att han uppskattar att tillbringa tid i hennes närhet och han identifierar egenskaper hos sig själv i Hallgerd och för att kunna uppnå en gemenskap där med söker samröre med henne.

Det som kan stärka Hallgerds maktställning är att hon är äldre än Sigmund och därav kan ha fördel av ett internaliserat värde av att yngre ska lyda äldre och då kopplas den legitima maktbasen in som en påverkande faktor i maktekvationen.

Även inom denna textpassagen påvisas kvinnans dominanta ställning över mannen i motsats till Walbys synsätt på ett system styrt av patriarkatet där mannen kan förtrycka och utnyttja kvinnan – då kvinnan var den som fick igenom sin vilja.¹²³

---

¹²⁰ Lönnroth. *Njals saga*, 2006, s. 114

¹²¹ Ibid, s. 114f

¹²² French & Raven. *The bases of social power*, 1959, s. 161ff

¹²³ Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, 2003, s. 38ff

3.5 Resultatredovisning - Expertmakt

Här presenteras de intriger där kvinnans handling står som en ledande orsak till våld genom att hon eller hennes idé framhävs av en expertis eller uppfattning om särskilt kunnande som är nödvändigt för att aktionen ska lyckas. Detta fungerar således som en motivation för aktören till att utföra aktionen och bistå kvinnans vilja.

3.5.1 Resultat

I Njals saga återfinns två intriger där makt anspelas på genom att någon form av expertis framhävs för att aktionen ska kunna lyckas. Unn är i behov av pengar och tar kontakt med sin släkting Gunnar på Lidarende. Han erbjuder henne att ta del av sina pengar vilket hon nekar. Hon yrkar på att få sin hemgift av Hrut, och att Gunnar ska återkräva den:

’Jag vill att du kräver in min hemgift från Hrut.’ ’Det tror jag inte går’, säger han, ’för din far lyckades ju inte kräva in hemgiften, trots all sin stora lagkunskap, och själv vet jag inte mycket om lagar.’ [...] ’Sök du upp Njal på Bergtorsvål’, säger hon, ’han kan nog ge dig råd, och han är ju en god vän till dig.’¹²⁴

Vilket leder till ett misslyckat stämningsförsök samt ett våldshot mot Hrut för att kräva in Unns hemgift. Hotet om holmgång resulterar i att Hrut får betala ut hemgiften till Gunnar på Lidarende och det påpekas även av Hrut att Gunnar kommer att få betala för detta dåd – även om Gunnar erhöll stor ära för målet.¹²⁵

Hallgerd vill hämnas på Bergtoras dråpaktion mot Brynjulf och hetsar sin svärson Tråen Sigfusson till att dräpa Tord lösingason. Detta vill inte Tråen göra då han räds för Njals söner som kommer att vilja ha blodshämnd på honom. Hallgerd föser då ihop Tråen med Sigmund (en stark sjöfarare) och Sköld (en otrevlig svensk) och berättar hur de ska göra för att få Tord lösingason på fall:

’Nu ska jag göra upp en plan för er’, sade Hallgerd. ’Ni rider österut till Hornafjord efter er egendom och kommer tillbaka först när tinget har börjat, för annars kommer Gunnar att vilja att ni skall rida till tings med honom. Njal och hans söner kommer också att vara på tinget med Gunnar. Då passar ni på att döda Tord.’¹²⁶

Handlingen leder till att dräpartrion gör som Hallgerd planerat och dräper Tord som kämpar ensam mot två man, då Tråen beordrats att avstå av Sigmund. Dråpet resulterar i att Gunnar på Lidarende får betala mansbot till sin vän Njal. Tråen påpekade att det var ett ont illdåd, Gunnars moder Rannveig påpekade att Sigmund kommer dö om han fortsätter att följa Hallgerds råd och Gunnar påpekade att Sigmund kommer bra överens med Hallgerd då de är av samma sort – och att han inte samtycker till sådana här niddåd.¹²⁷

I Laxdalingarnas saga återfinns en intrig där makt anspelas på genom att någon form av expertis framhävs för att aktionen ska kunna lyckas. Gudrun Osvivrsdotter påpekade för Tord Ingunnsson att hans fru bar manskläder, vilket han inte hade lagt märke till. Tord träffade Gudrun ofta och tillslut kom han till henne för att han ville veta följden av att en kvinna bar manskläder och Gudrun svarade:

’Det gäller samma straff för kvinnor i detta fall som för en man, som går med så vid uringning, att man ser bröstvårtorna bara. Skilsmässosak i båda fallen.’ ’Då frågade Tord:

---

¹²⁴ Lönnroth. *Njals saga*, 2006, s. 65

¹²⁵ Ibid, s. 65-74

¹²⁶ Ibid, s. 108f

¹²⁷ Ibid, s. 109-112

Vilket råder du mig: att förklara mig skild från Aud här på tinget eller hemma i häradet?
Där jag kan räkna på stöd från fler, och det är kanske bäst, för bland dem, som kommer att känna sig kränkta genom skilsmässan, finns män med stolta minnen.¹²⁸

Handlingen leder till att Tord Ingunnsson genast förkunnar skilsmässa mot sin maka Aud och gifter sig med Gudrun. Detta leder till att Aud en natt besöker Tord och med svärd tillfogar honom ett svårt sår. Dådet resulterade inte i några reprimander då Tord uppgav att hon enbart gjort vad hon behövt göra.¹²⁹

I Grette Asmundssons Saga återfinns två intriger där kunskap i form av expertis står som grundande för ett maktanspråk. Geirlaug, änka på Breidabolstad träffade på Torodd Snorresson som ville ta livet av hennes fredlösa fåraherde för att göra sin fader Snorre gode tillfreds, vilket Geirlaug besvarade: ”Här uppe på fjället håller Grette Asmundsson till. Tag ett nappatag med honom, det anstår bättre en sådan som dig.”¹³⁰ Handlingen leder till att Torodd beger sig för att dräpa Grette Asmundsson då han anser detta vara ett bra förslag. Grette försvarade sig enbart med en sköld i striden mot Torodd då han inte kunde vinna över Grette som var långt mycket mäktigare och fysiskt duglig i vapenstrid. De båda skiljdes åt utan skavanker och Snorre gode var tillfreds med Grette Asmundssons beteende mot hans son Torodd – vilket resulterar i att Grette erhöll Snorre godes vänskap.¹³¹

Torbjörn fiskekrok beger sig till sin amma Turid för råd om hur han ska lyckas att dräpa Grette Asmundsson, vilket Turid besvarar:

Nu tycks det mig, att det går efter ordstävets: ’mången går i getahus efter ull’. Men inte skulle jag för min del vilja liksom vara förmer än andra i bygden och sedan inte förmå någonting, så snart det gäller. I den här saken tror jag inte, att jag skulle reda mig sämre än du, fast jag knappt orkar kravla mig ur sängen. Men om du vill ha råd av mig, då vill jag också själv bestämma, vad som skall göras.¹³²

Torbjörn går med på Turids avtal och får hennes hjälp i form av magi för att försvaga Grette Asmundsson vilket leder till hans död som Torbjörn tar på sig även om han inte gett Grette banesår – då Grette dog som en följd av skador åsamkade av Turids magi.¹³³

3.5.2 Analys av expertmakt

För att kvinnorna ska kunna utföra ett maktanspråk genom expertis krävs det att männen som ska utföra deras handlingar uppfattar kvinnan som särskilt kunnig eller har en särskild förmåga som motiverar att den handling som ska utföras kommer att lyckas – där graden av mannens uppfattning om kvinnans expertis är det som avgör hur stort maktanspråk kvinnan har. French och Raven menar att aktör A:s maktanspråk över aktör B utgår från aktör B:s uppfattning om att aktör A besitter speciellt värdefull kunskap eller förmåga som överstiger aktör B:s. Maktanspråket hos aktör A är därav beroende av aktör B:s uppfattning om att aktör A innehar den kunskap eller förmåga som påstås, tvivlar aktör B på aktör A:s expertis och aktör A inte motbevisar detta kommer aktör A att förlora sitt maktanspråk över aktör B.¹³⁴

I textpassagerna från Njals saga framställs en expertis på två sätt, i den första är det Unn som vill få sin släkting Gunnar att kräva in sin hemgift från sin ex-make Hrut

¹²⁸ Alving. *Isländska sagor - Eyrbyggarnas saga & Laxdalingarnas saga*, 1979, s. 256

¹²⁹ Ibid, s. 255f

¹³⁰ Alving. *Isländska sagor - Gisle Surssons Saga & Grette Asmundssons Saga*, 1979, s. 269

¹³¹ Ibid, s. 269ff

¹³² Ibid, s. 291

¹³³ Ibid, s. 290-305

¹³⁴ French & Raven. *The bases of social power*, 1959, s. 156, 163f

men Gunnar tvivlar på hur saken ska genomföras, men Unn visar en expertis genom att ge förslag på en lösning som kommer att få gärningen att lyckas – och med ett lyckat resultat för Unns del då Gunnar tillmötesgår hennes vilja utefter hennes förslag. Att Gunnar först tvekade men sedan ändrade sig tyder på att Unn kunde presentera tillräcklig stor mängd kunskap för att kunna motivera sin manliga motaktör till handling. I den andra passagen möter vi Hallgerd som vill få sina manliga motaktörer att genomföra ett mord på Tord lösingason där en av aktörerna tvekar men efter Hallgerds ingripande ändrar sig, Hallgerd uttrycker även mer ordagrant precis i detalj vad de ska göra och varför för att motivera dem till att utföra handlingen – vilket mer precist påtalar en stor list, ett strategiskt tänkande och en planerande förmåga hos den kvinnliga aktören. Expertis som maktaspekt framgår på ett tredje sätt i textpassagen från Laxdalingarnas saga där Tord Ingunnsson rådfrågar Gudrun om ett rättsligt ärende, vilket hon kan besvara och då även har makten till att styra Tord i att göra som hon vill beroende på vad hon väljer att svara. Det som är spännande i denna intrig är att kvinnan påvisar en juridisk kunskap som härrör den offentliga och manligt styrda sfären – kvinnan har i denna passage inte bara en stor makt genom att den manliga motaktörer är den som frågar om råd utan är även aktivt handlande inom den patriarkalt styrda sfären.

Det ska även nämnas att expertisen som maktaspekt mäts mot den egna och Tords lagliga kunskap kan ha varit så låg att den överstigs av i princip vem som helst – och att kvinnan i detta fallet var den person som var närmst eller mest bekväm i att fråga. Vidare används kunskap sammankopplat med moralsystemet om ära och skam i Geirlaug's fall då hon råder Torodd att ge sig på Grette istället för sin egen fårarherde – detta då en vinst över Grette underförstått hade varit mer ärofull då han var en mäktigare man. Geirlaug uppvisar även ett slugt tänkande utifrån den egna vinningens skull om Torodd dör i strid mot Grette – då Torodd inte kan återvända för att ha ihjäl herden som arbetar för Geirlaug. En aspekt som kan tänkas påverka Geirlaug's maktaspekt är att hon är änka, där med lika egenmäktig och myndig som en manlig aktör, och att hon är en äldre kvinna vilka de yngre manliga aktörerna kan vara mer benägna att tillmötesgå då de tillkännages en högre status. Vilket även kan vara fallet i den andra textpassage som återfinns i Grette Asmundssons saga där Torbjörn går till sin gamla amma Turid för råd och hjälp vilket styrker att han värdesätter en kunskap eller förmåga hos henne som han kan ha nytta av och där med måste göra enligt hennes vilja för att erhålla detta. Turid i sin tur påvisar samtidigt sin maktposition då hon ställer ultimatumet att om hon ska ge råd till honom så är det på hennes villkor där hon bestämmer vad som ska göras och hur det ska genomföras.

Inom dessa textpassager är det speciellt intressant att beakta kvinnans maktposition över mannen då en kvinnlig aktör tydligt agerade i den offentligt juridiska sfären – vilken bestämt är patriarkalt identifierad och dominerad. Detta styrker att kvinnan inte har en statiskt begränsad roll inom det patriarkala systemet utan faktiskt kan agera inom dessa ramar för egen vinnings skull vilket absolut motsäger Walbys patriarkatteori där ett system dominerat av patriarkatet går ut på att förtrycka och utnyttja kvinnan – i detta fallet ter dig sig vara tvärtom då Gudrun rådde så att Tord skilde sig för att hon sedan skulle kunna äkta honom.¹³⁵

---

¹³⁵ Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, 2003, s. 38ff

4 Avslutning

I avsnitt 4.1. presenteras de slutsatser som kunnat konstateras utefter studiens syfte och frågeställningar och i avsnitt 4.2. presenteras en sammanfattning av studien för att slutligen i avsnitt 4.3. presentera studiens avslutande ord.

4.1 Slutsatser

Nedan presenteras de slutsatser som jag kunnat konstatera utifrån min studies syfte i att undersöka framställningen av kvinnans handlingar som en ledande orsak till våldsutövning. Frågan *Vilka yttranden påvisar att kvinnans handlingar står som grundande orsak för män till att bedriva våld återfinns i materialet?* kan sammanfattat besvaras genom att det återfinns en mängd intriger med olika motiv som framkom genom undersökningen av materialet där kvinnans uttalande står som en ledande orsak till en följande våldshandling, i en del passager utgår kvinnan från den egna vinningens skull för att i andra utgå från sin familjs eller annan individs bästa intressen. Detta förstärker framförallt Friðriksdóttirs forskning som påtalar den verbala förmågan som en väg för kvinnan att utöva sin makt.¹³⁶ Men även den punkt där Friðriksdóttir och Langeslag påpekar den dualistiska funktionen kring kvinnliga karaktärer blir påtaglig då kvinnans agerande kan utgå från den egna eller annans vinning – på så sätt kan det antydast att de kvinnliga karaktärerna tycks ha en dualistisk funktion för de författare som nedtecknat texterna som ingår i sagalitteraturen.¹³⁷

Frågan om *Hur utövar de kvinnliga aktörerna sin makt för att driva igenom sin egen vilja inom den fornnordiska litteraturen?* kan besvaras genom att det som tydligt framgår samt styrker den tidigare forskningen är att kvinnan utövar en stor del av sin makt genom sin verbala förmåga – att hon genom talet förmedlar ett giltigt maktanspråk genom de olika maktbaserna: belöning, tvång, berättande, referens och expertis. En del maktbaser som *referent* och *legitimate* figurerar mer som extra förstärkning till ett primärt maktanspråk än att ensamt grunda det. Även om det inte återfinns ett enda fall där enbart en maktaspekt kan uttolkas som den ensamt giltiga så har den primära basen som utgör maktanspråket kunnat identifieras varav det mest frekvent använda inom sagalitteraturen är tvångsmakt. Detta styrker Steinslands beskrivning av kvinnan som en påminnande funktion för de manliga karaktärerna avseende ära och skam efter det rådande moralsystemet – då skamaspekten var den mest vanligt förekommande negativa påföljden inom tvångsmakts-passagerna.¹³⁸ Den näst mest frekvent identifierade maktbasen är expertisen, vilket styrker uppfattningen om att kvinnan under vikingatiden setts som klok, vis eller god att rådfråga, gärna i samband med att de innehar en högre ålder vilket ökar deras sociala status i samhället. Ett stort maktverktyg som kvinnan kunde använda sig av i hedendomens kontext är skilsmässan då hon uttryckligen med enkelhet kan kräva att bli skild från sin make och ta med sig ekonomisk fördel genom sin hemgift samt brudgåva. Detta lär hon inte ha kunnat använda sig av i den kristna kontexten då kyrkan inte lika lätt såg på skilsmässa när ett äktenskap väl trätt i kraft.

Men en av de mest intressanta och viktiga aspekterna att belysa genom studien är att även om kvinnans handlingar förenklat kan ses som destruktiva då de är en ledande orsak till våld i många fall, görs inte alltid detta i ren illvilja även om så kan vara fallet i en del intriger, utan kvinnorna verkar ha ett konstruktivt motiv då de ofta vill att familjen ska undgå skam och istället utföra stordåd vilket genererar ära – som är det

---

¹³⁶ Friðriksdóttir. *Women in old Norse literature – bodies, words and power*, 2013, s. 15ff, 21, 44

¹³⁷ Friðriksdóttir. *Women in old Norse literature – bodies, words and power*, 2013, s. 135f;

Langslag. 'The Dream Women of Gisla saga', 2009, s. 47f, 68f

¹³⁸ Steinsland. *Fornnordisk religion*, 2007, s. 413ff, 423f

moralsystem som återfinns inom hedendomen. Vilket går i linje med Giselles forskning om kvinnan som en konstruktiv karaktär med en positiv och uppbyggande funktion.¹³⁹ Genom att se kvinnornas motiv på detta sätt kan man förstå att de vill uppnå gott även om det kräver en våldsamt och ibland blodig handling – vilket kan ses annorlunda på i såväl vårt moderna samhälle som den tidigt kristna kontexten där individerna präglades av en annorlunda mentalitet och attityd mot våld än vad individer i dåtidens vikingasamhälle gjorde.

Kvinnan kan ses som en binär motsats till mannen inom litteraturen då det i många fall kan konstateras att kvinnan hetsar till destruktiva handlingar som mannen civiliserat får ordna upp på juridisk väg, vilket även är något som återfinns i Clunies Ross forskning.¹⁴⁰ Det skulle kunna tänkas att en klyfta uppstod vid kristendomens intåg och hedendomens undanträngande och att kvinnorna framställs som våldsamma eller illvilliga genom sitt våldshets, medan männen är lugna, ordnade och civiliserade i sitt tillvägagångssätt då de var de som påverkades minst av det nya tankesätten vid kristnandets början. Detta är i linje med Grønliens forskning som påpekar att kvinnorna dominerade den privata sfären medan män dominerade den offentliga vilken även utgjorde den punkt där kristnandet började och först fick fotfäste – vilket fick den konsekvens att kvinnorna var de som identifierade sig längst med hedendomen då de kom i kontakt med den nya religionen sist.¹⁴¹

Att kvinnan uppvisats som den dominanta och exploaterande i litteraturen i motsats till mannen, vilket enligt Walby och hennes patriarkatteori¹⁴² borde ha varit tvärtom, kan tolkas på olika sätt varav (1) kvinnan har i det fornnordiska vikingasamhället haft ett befogat maktanspråk över män i många fall och genom sin sociala roll haft möjlighet att utöva detta utefter sin egen vilja och agenda – för att skapa egen förtjänst eller bringa vinst åt sin familj eller annan individ. (2) kvinnans oansvariga handlingar leder till kaos och oordning manifesterat som våld, blodsutgjutelse och död vilket mannen måste reda upp för att återställa ordningen – där med återges kvinnan på ett förtryckande sätt där mannen uppvisas som den suveräna och kvinnan som den underlägsna trots sitt maktanspråk. (3) I enlighet med föregående kan dessa återgivelse av kvinnan som destruktiv utnyttjas i kristen propaganda, då litteraturen är författad i en kristen kontext av kristna och där med nedärver en del av de värderingar som återfinns inom denna kontext som vill polarisera mot den våldsamma hedendomen som den fromma och mer civiliserade sidan – vilket även här påvisar en förtryckande funktion av kvinnan som då styrker Walbys teori där män inom det patriarkalt styrda systemet kan förtrycka och utnyttja kvinnan.

Den fornnordiska litteraturen återger där med en blandning av två världar. Å ena sidan har vi återgivelse av den kontext som rådde under vikingatiden, vilket i många fall stämmer överrens med den tidigare forskningen angående kvinnan, hennes sociala roll och situation under denna tid. Å andra sidan kan vi uttolka återgivelse av kristna värderingar eller se litteraturen som ett sätt för kristna att sprida sitt budskap som står i motsats med vikingatidens hedendom. Men trots dessa motsägande påståenden anser jag att sanningskornet inom litteraturen i ljuset av den tidigare forskningen och de återgivna textpassagerna talar för att kvinnan genom sin roll och position inom vikingatidens kultur haft ett verbalt berättigat maktanspråk där mannen stundvis stått under kvinnan och tvingats att acceptera hennes erbjudande, avtal och villkor.

---

¹³⁹ Giselle. 'Women as a Source of heilræði, 'sound counsel': Social Mediation and Community Integration in Fóstbroeðra saga', 2009, s. 281f, 300

¹⁴⁰ Clunies Ross. *Hedniska ekon – myt och samhälle i fornnordisk litteratur*, 1998, s. 100, 279

¹⁴¹ Grønlie. 'NO LONGER MALE AND FEMALE': REDEEMING WOMEN IN THE ICELANDIC CONVERSION NARRATIVES', 2006, s. 293f, 309f

¹⁴² Walby. *Patriarkatet som system och olika strukturer*, 2003, s.38ff

4.2 Sammanfattning

I denna studie har jag genom att undersöka kvinnan som en orsak till våld inom den isländska sagalitteraturen strävat efter att vidareutveckla den tidigare forskningen angående kvinnans framställning inom sagalitteraturen genom att ytterligare identifiera och förklara det maktanspråk som kvinnan besuttit och kunnat utöva över andra individer. Genom min metod som består av narrativanalys med ett tillvägagångsätt nära besläktat med innehållsanalys har jag genomsökt sex isländska sagor av olika karaktär och presenterat de identifierade intrigerna på ett sammanfattande sätt. De frågor som ställts till materialet är: *Vilka yttranden påvisar att kvinnans handlingar står som grundande orsak för män till att bedriva våld återfinns i materialet?* Samt *Hur utövar de kvinnliga aktörerna sin makt för att driva igenom sin egen vilja inom den fornnordiska litteraturen?*

I ljust av Margaret Clunies Ross, Gro Steinslands, Birgit Sawyers och Jóhanna Katrín Friðriksdóttirs arbeten och beskrivningar av kvinnan inom vikingatidens kontext med den fornnordiska religionen har jag i kombination med de teoretiska utgångspunkterna från John R. P. French, Bertram Raven och Sylvia Walby besvarat studiens frågeställningar. Det kvinnliga maktanspråk som återfinns i litteraturen utgår i enlighet med tidigare forskning från att vara verbal och återfinns där med i sociala interaktioner med andra individer. Makten grundas i fem olika maktbaser: belöning, tvång, berättigad, referens och expertis, där tvångs- samt expertismakt var de mest framstående och frekvent återgivna.

Beskrivningarna av kvinnans maktanspråk kan påvisa (1) att kvinnan haft en mäktig position inom vikingatidens kontext, (2) belysas som orsak till oordning vilket mannen måste ordna upp – och då framstår mannen som den suveräna, (3) en kristen tendens och funktion som propaganda mot hedendomen.

Även om sagalitteraturen uttalar sig om och beskriver vikingatiden är texterna nedskrivna i en kristen kontext av kristna individer och där med är det rimligt att tendenser från kristendomen genomsyrar texternas budskap. Dock kan skildringarna rimligtvis ha en essentiell kärna från vikingatiden och där med kan de anses rimliga till att använda i uttalanden om den kontext som de beskriver.

4.3 Avslutande ord

Denna studie må inte kunna uttala sig om definitiva svar angående kvinnans makt inom den fornnordiska kontexten under vikingatiden, men med goda resonemang styrka att kvinnan genom sin position haft ett berättigat maktanspråk under denna tidsperiod. Genom det som frambringats i ljust av denna studie kan det konstateras att kvinnan har en förmåga att verbalt på olika sätt kräva att en handling drivs igenom och att männen jakande förväntas att bekräfta denna vilja. Därför kan det konstateras att det kvinnan fruktar mest hos mannen är hans tystnad medan det mannen fruktar mest hos kvinnan är alla hennes ord.

5 Referenser

5.1 Litterära verk

Alving Hjalmar. *Isländska Sagor – Eyrbyggarnas Saga, Laxdalingarnas Saga*. Stockholm: Gidlund, 1979.

Alving Hjalmar. *Isländska sagor. D. 2, Gisle Surssons saga. Grette Asmundsson*. Stockholm: Gidlund, 1979.

Carlsson Christina, Esseveld Joke, Goodman Sara & Widerberg Karin. 'Om Patriarkat: en kritisk granskning', I *Genushistoria – En histografisk exposé*. Christina Carlsson Wetterberg & Anna Jansdotter (red.) 59-77. Lund: Studentlitteratur, 2004.

Clunies Ross Margaret. *Hedniska ekon – myt och samhälle i fornnordisk litteratur*. Gråbo: Anthropos, 1998.

French John R. P. & Raven Bertram. 'The bases of social power', I *Studies in social power*. Dorwin Cartwright (red.) 150-167. Ann Arbor: Michigan University, 1959.

Friðriksdóttir Jóhanna Katrín. *Women in Old Norse literature – bodies, words and power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.

Johansson Anna. *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB, 2005.

Knutsson Inge. *Völsungasagan*. Lund: Studentlitteratur, 1991.

Lönnroth Lars. *Njals saga*. Stockholm: Atlantis, 2006.

Patterson Wendy. 'Narratives of events: Labovian narrative analysis and its limitations', I *Doing Narrative Research*. Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou (red), ss. 22-40, London: SAGE Publications Ltd, 2008.

Robertson Alexa. 'Narrativanalys', I *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Göran Bergström och Kristina Boréus (red), ss. 219-262. Lund: Studentlitteratur AB, 2012.

Sawyer Birgit. *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien*. Skara: Viktoria Bokförlag, 1992.

Steinsland Gro. *Fornnordisk religion*. Stockholm: Natur och Kultur, 2007.

Walby Sylvia. 'Patriarkatet som system och olika strukturer', I *Teorier om patriarkatet – betydelse, begränsningar och utvecklingslinjer*. Anna G. Jónasdóttir & Gunnela Björk (red). 13-52. Örebro: Universitetet Kvinnovetenskapligt forum, 2003.

5.2 Elektroniska källor

Giselle Gos, 2009, 'Women as a Source of heilræði, 'sound counsel': Social Mediation and Community Integration in Fóstbrœðra saga', *Journal of English & Germanic Philology*, vol. 108, nr. 3, ISSN: 0363-6941, Academic Search Elite, ss. 281-300.
<<http://eds.b.ebscohost.com.proxy.lnu.se/ehost/detail?sid=05ada37e-a145-4b37-8e7d-a0b062111c60%40sessionmgr115&vid=1&hid=101&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#db=afh&AN=42317415>> [2014-05-14]

Grønlie Siân, 2006, 'NO LONGER MALE AND FEMALE': REDEEMING WOMEN IN THE ICELANDIC CONVERSION NARRATIVES', *Medium Aveum*, vol. 75, nr. 2, ISSN: 0025-8385, Academic Search Elite, ss. 293-318.
<<http://eds.b.ebscohost.com.proxy.lnu.se/ehost/detail?sid=967bcaed-d145-4bc8-bbca-c52739c91ed3%40sessionmgr198&vid=1&hid=101&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#db=afh&AN=24095729>> [2014-05-14]

Langeslag Paul S, 2009, 'The Dream Women of Gísla saga', *Scandinavian Studies*, vol. 81, nr. 1, ISSN: 0036-5637, Academic Search Elite, ss. 47-72
<<http://eds.b.ebscohost.com.proxy.lnu.se/ehost/detail?sid=61c99aa0-004a-45b6-8153-fd889211a6fc%40sessionmgr113&vid=1&hid=101&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#db=afh&AN=44835127>> [2014-05-14]

Podsakoff, Philip M & Schriesheim Chester A, 1985, 'Field studies of French and Raven's bases of power: Critique, reanalysis, and suggestions for future research', *Psychological Bulletin*, vol. 97, nr. 3, ISSN: 1939-1455, PsycARTICLES, ss.387-411.
<<http://eds.a.ebscohost.com.proxy.lnu.se/ehost/detail?vid=3&sid=77216e7a-3683-4382-a90a-7a76fa502894%40sessionmgr4004&hid=4202&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#db=pdh&AN=1985-22587-001>> [14-05-13]